

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра міжнародних економічних відносин

Луцій Вадим Ігорович

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

«УКРАЇНСЬКІ ЕКСПОРТЕРИ НА МІЖНАРОДНОМУ АГРАРНОМУ
РИНКУ»

Спеціальності 056 «Міжнародні економічні відносини»

Студента 4курсу
(номер курсу)

_____ (підпис)

Луція В. І.
(ініціали, прізвище)

Групи МЕ-61а
(шифр групи)

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____

(підпис)

Луцій В. І.
(ініціали, прізвище здобувача)

Керівник ст. викладач, к.е.н., доц.
(посада, науковий ступінь)

_____ (підпис)

Ярова І. Є.
(ініціали, прізвище)

Суми – 2020 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра міжнародних економічних відносин

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
д.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)
_____ Ю.М. Петрушенко
(підпис)
«__» _____ 2020 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
(спеціальність 056 «Міжнародні економічні відносини»)

Студенту 4 курсу, групи МЕ-61а
(номер курсу) (шифр групи)
Луція Вадима Ігоровича
(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи затверджена наказом по університету від «07» квітня 2020 року № 0516-III
2. Термін подання студентом закінченої роботи «21» червня 2020 року
3. Мета кваліфікаційної роботи: провести аналіз та оцінку стратегічних напрямів розвитку міжнародного аграрного ринку та ринку АПК України з метою забезпечення конкурентоспроможності українських експортерів аграрної продукції на світових ринках.
4. Об'єкт дослідження: міжнародна діяльність провідних українських експортерів аграрної продукції в системі світових торговельних відносин.
5. Предмет дослідження є експортно-імпортні операції пов'язані з українською аграрною продукцією на міжнародних ринках
6. Кваліфікаційна робота виконується на статистичних матеріалах підприємств – експортерів аграрної продукції, результатах досліджень

періодичних видань, матеріалах науково-методичної літератури, а також з використанням інтренет-джерел.

7. Орієнтовний план кваліфікаційної бакалаврської роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети

Розділ 1 «Розвиток аграрного ринку України в контексті міжнародних торговельно-економічних відносин» - 16.04.2020 .

(назва – термін подання)

У розділі 1: провести аналіз сучасного стану розвитку агропромислового комплексу України, визначити місце аграрного виробника України в світовому господарстві та дослідити правове регулювання розвитку аграрного сектору України

(зміст конкретних завдань до розділу, які повинен виконати студент)

Розділ 2 «Аналіз міжнародного аграрного ринку та ринку зерна в Україні: тенденції розвитку та конкурентні переваги на світових ринках» - 12.05.2020

(назва – термін подання)

У розділі 2: провести макроекономічний аналіз міжнародного ринку агропромислової продукції, проаналізувати ринок зерна України та його основні експортери та провести аналіз фінансово-економічної діяльності сільськогосподарського підприємства як українського експортера аграрної продукції.

(зміст конкретних завдань до розділу, які повинен виконати студент)

Розділ 3. «Розробка стратегічних напрямів забезпечення конкурентоспроможності українських експортерів агропродукції в умовах глобалізації» - 01.06.2020.

(назва – термін подання)

У розділі 3 - проаналізувати досвід реформування аграрної політики зарубіжних країн, а також розробити рекомендації щодо розвитку ринкової структури України.

(зміст конкретних завдань до розділу, які повинен виконати студент)

8. Консультації з роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1			
2			
3			

9. Дата видачі завдання: «02» квітня 2020 року

Керівник кваліфікаційної
роботи

(підпис)

Ярова І. Є.
(ініціали, прізвище)

Завдання до виконання одержав

(підпис)

Луцій В. І.
(ініціали, прізвище)

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр
на тему

«Українські експортери на міжнародному аграрному ринку»

студента Луція Вадима Ігоровича

(прізвище, ім'я, по батькові)

Основний зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи викладено на 62 сторінках, у тому числі список використаних джерел з 70 найменувань, який розміщено на 7 сторінках. Робота містить 14 таблиць, 9 рисунків, а також 2 додатки, які розміщені на 2 сторінках.

Ключові слова: АГРАРНИЙ РИНОК УКРАЇНИ, МІЖНАРОДНИЙ РИНОК АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ, АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС, ІНТЕГРАЦІЯ І ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, ІМПОРТ ТА ЕКСПОРТ, УКРАЇНСЬКІ ЕКСПОРТЕРИ, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ, МІЖНАРОДНИЙ АГРАРНИЙ РИНОК, АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО АГРАРНОГО РИНКУ.

Мета випускної кваліфікаційної роботи – провести аналіз та оцінку стратегічних напрямів розвитку міжнародного аграрного ринку та ринку АПК України з метою забезпечення конкурентоспроможності українських експортерів аграрної продукції на світових ринках.

Об'єктом дослідження роботи є міжнародна діяльність провідних українських експортерів аграрної продукції в системі світових торговельних відносин.

Предметом дослідження є експортно-імпортні операції пов'язані з українською аграрною продукцією на міжнародних ринках.

За результатами дослідження сформульовані такі висновки:

1. Міжнародний ринок аграрної продукції - це орієнтований на ринок сільськогосподарської продукції та переробленої продукції (продовольчий ринок), за винятком ринку сільськогосподарської техніки, засобів виробництва та ринку землі, де об'єктом вільного ціноутворення є топові

виробники та посередники з отриманням обмеженої маржи в результаті державного регулювання.

2. Розвиток аграрного сектора у контексті міжнародних торговельних відносин необхідно розглядати як сукупність прогресивних, поступових змін умов і результатів діяльності світових аграрних товаровиробників, які характеризуються високими якісними показниками.

3. Україна має всі шанси стати провідною аграрною європейською державою, бо саме ця галузь економічно визначає зростання авторитету країни у геополітичному просторі, і є головним джерелом зміцнення її економічного потенціалу. Продукція АПК України має високий конкурентний потенціал на світовому ринку, тому першочерговим завданням для економічного розвитку держави є визначення стратегічних напрямів забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва.

Методи дослідження: При написанні даної роботи були використані такі методи наукового аналізу, як: структурно-логічний, синтез, аналіз, метод порівняння, та систематизація.

Одержані результати можуть бути використані у процесі розробки ефективної стратегії виходу на зовнішній ринок для українських експортерів аграрної продукції.

Науково-практична апробація результатів даного дослідження представлена у матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених імені професора Балацького О.Ф. «Економічні проблеми сталого розвитку» у 2020 році:

Луцій В.І. Продовольча безпека України в контексті розвитку міжнародних торговельних відносин: матер. Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених імені професора Балацького О. Ф. «Економічні проблеми сталого розвитку» (28-29 квітня 2020 р). Суми: Сумський державний університет, 2020. (наук. керівник, к.е.н., доц. Ярова І.Є.)

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2020 рік

Рік захисту роботи – 2020 рік

ЗМІСТ

Вступ.....	9
1. Розвиток аграрного ринку України в контексті міжнародних торговельно-економічних відносин.....	12
1.1 Аналіз сучасного стану розвитку агропромислового комплексу України.....	12
1.2 Місце аграрного виробництва України в світовому господарстві та основні передумови формування конкурентоспроможності АПК.....	23
1.3 Правове регулювання розвитку аграрного сектора України.....	28
2. Аналіз міжнародного аграрного ринку та ринку зерна в Україні: тенденції розвитку та конкурентні переваги на світових ринках.....	32
2.1 Макроекономічний аналіз міжнародного ринку агропромислової продукції.....	32
2.2 Аналіз ринку зерна України та його основні експортери.....	42
2.3 Аналіз фінансово-економічної діяльності сільськогосподарського підприємства як українського експортера аграрної продукції.....	45
3. Розробка стратегічних напрямів забезпечення конкурентоспроможності українських експортерів агропродукції в умовах глобалізації.....	58
3.1 Досвід реформування аграрної політики зарубіжних країн як один із напрямів забезпечення конкурентних переваг.....	58
3.2 Розвиток ринкової інфраструктури та посилення державної підтримки як визначальні фактори росту конкурентоспроможності експортного потенціалу вітчизняних підприємств.....	63
Висновки.....	69
Перелік джерел посилання.....	72
Додатки.....	80

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ВВП – внутрішній валовий продукт.

ЄС – Європейський Союз.

АПК – Агропромисловий комплекс.

США – Сполучені Штати Америки.

СНД – Співдружність Незалежних Держав.

DCFTA – Deep and Comprehensive Free Trade Area («Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС»).

СОТ – Світова організація торгівлі.

ФАО – Продовольча та сільськогосподарська організація ООН.

НУО – Неурядова організація.

УВТ – Угоди про вільну торгівлю.

МР – Маркетинговий рік.

MENA – Middle East and North Africa.

ОАЕ – Об'єднані Арабські Емірати.

ВФБ – Варшавська фондова біржа.

ПрАТ – Приватне акціонерне товариство.

ТОВ – Товариство з обмеженою відповідальністю.

ОЕЗ – Олійно-екстракційний завод.

ISO 22000 – Системи управління безпечністю харчових продуктів.

Кф – Коефіцієнт.

ОЗ – Основні засоби.

Матриця БКГ – матриця зростання.

ВСТУП

Впродовж останніх десятиліть, процеси інтеграції і глобалізації сприяли зростанню масштабу міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі і об'єктивно призвели до утворення відповідних систем для регулювання обміну агропромисловими товарами і послугами. В межах цих систем, використання окремих інструментів і методів регулювання міжнародної торгівлі поступово обмежує діяльність країн, щоб захистити національні економічні інтереси на зовнішніх ринках і робить необхідним удосконалення їх регулюючої політики .

Зазначимо, що кожна держава має право на ефективну реалізацію своєї аграрної політики, але також потрібно відштовхуватись від певних особливостей таких як історичні традиції народу, технологічні та технічні можливості, а також ресурсозабезпечення. Аграрне питання, являється найбільш складним протягом всієї історії України. За рахунок аграрного сектору працює чверть економічно зайнятого населення країни, створюється більше третини національного доходу, зосереджено більшість виробничих фондів та формується 70% обсягу загального роздрібного товарообігу.

Тому на сьогоднішній день існує ряд актуальних питань, які вимагають додаткових досліджень з позиції міжнародного вектору розвитку агропромислового сектору України.

Мета випускної кваліфікаційної роботи – провести аналіз та оцінку стратегічних напрямів розвитку міжнародного аграрного ринку та ринку АПК України з метою забезпечення конкурентоспроможності українських експортерів аграрної продукції на світових ринках.

Об'єктом дослідження дипломної роботи є міжнародна діяльність провідних українських експортерів аграрної продукції в системі світових торговельних відносин.

Предметом дослідження є експортно-імпортні операції пов'язані з українською аграрною продукцією на міжнародних ринках.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі завдання:

1. Дослідити розвиток аграрного ринку України в контексті міжнародних торговельно-економічних відносин.
2. Зробити аналіз міжнародного аграрного ринку та ринку зерна в Україні, та виявити тенденції розвитку, а також конкурентні переваги на світових ринках.
3. Розробити стратегічні напрями забезпечення конкурентоспроможності українських експортерів агропродукції в умовах глобалізації.

Методи дослідження: При написанні даної роботи були використані такі методи наукового аналізу, як: структурно-логічний, синтез, аналіз, метод порівняння, та систематизація.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновку, списку використаної літератури та додатків.

В першому розділі «Розвиток аграрного ринку України в контексті міжнародних торговельно-економічних відносин» був проведений аналіз сучасного стану розвитку агропромислового комплексу України. Визначено місце аграрного виробництва України в світовому господарстві, та основні передумови формування конкурентоспроможності АПК. Досліджено правове регулювання розвитку аграрного сектору України.

В другому розділі «Аналіз міжнародного аграрного ринку та ринку зерна в Україні: тенденції розвитку та конкурентні переваги на світових ринках» був проведений макроекономічний аналіз міжнародного ринку агропромислової продукції. Також проведено аналіз ринку зерна України, та основні світові торгові партнери. Здійснено аналіз фінансово-економічної діяльності сільськогосподарського підприємства, як українського експортера аграрної продукції.

Третій розділ «Розробка стратегічних напрямів забезпечення конкурентоспроможності українських експортерів агропродукції в умовах глобалізації» було присвячено перейняттю досвіду реформування аграрної політики зарубіжних країн як одного із напрямів забезпечення конкурентних

переваг. Перспективам розвитку міжнародного аграрного маркетингу. Та розроблені поради, щодо розвитку ринкової інфраструктури та посилення державної підтримки, як визначальних факторів росту конкурентоспроможності експортного потенціалу вітчизняних підприємств.

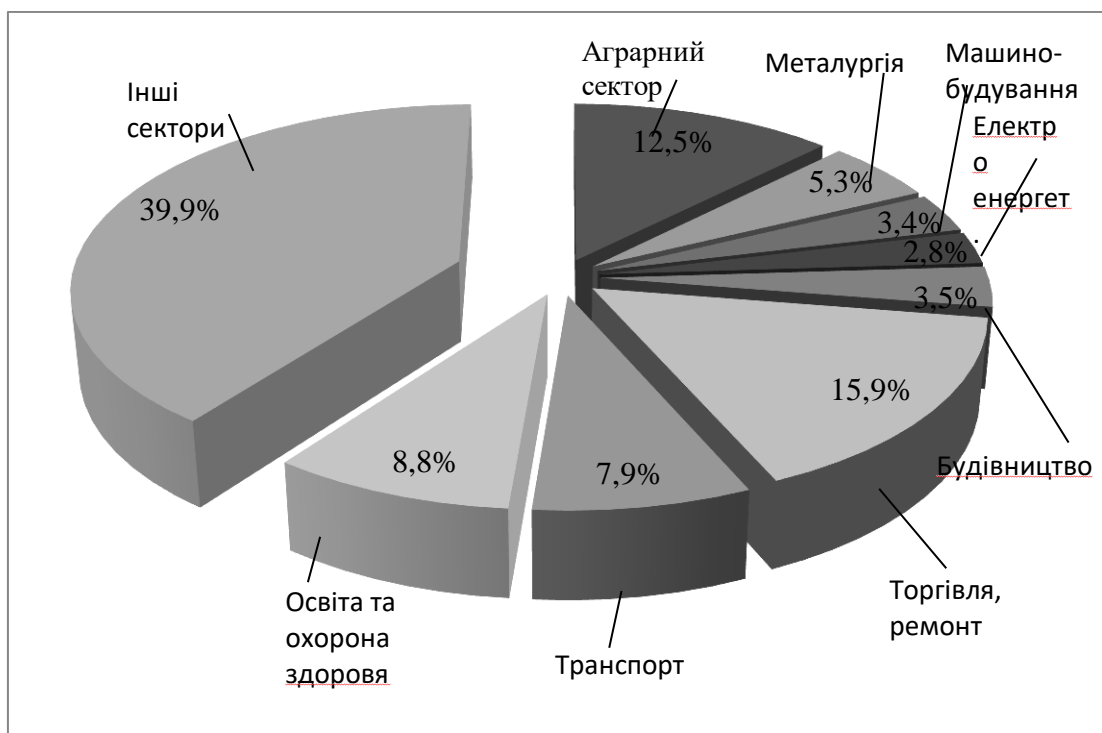
1. РОЗВИТОК АГРАРНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

1.1. Аналіз сучасного стану розвитку агропромислового комплексу України

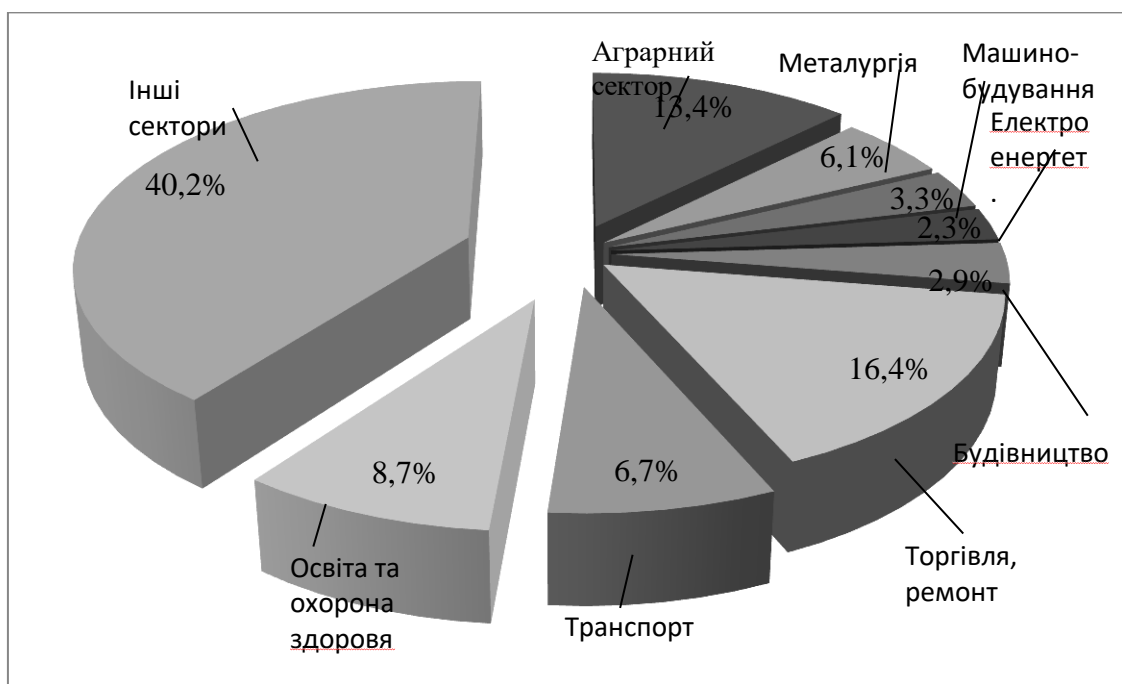
Кожна держава на планеті має право на реалізацію своєї аграрної політики, але також потрібно відштовхуватись від певних особливостей таких як історичні традиції народу, технологічні та технічні можливості і ресурсозабезпечення. Найбільшою ресурсною цінністю в Україні являється земля. Аграрне питання, являється найбільш складним протягом всієї історії України. Саме тому, за рахунок аграрного сектору працює чверть економічно-зайнятого населення країни, створюється більше третини національного доходу, зосереджено більшість виробничих фондів та формується 70% обсягу загального роздрібного товарообігу [1].

Агропродовольчий сектор України займає одне з провідних місць у системі національної економіки. Його частка у ВВП країни за даними 2019 року складає 13,4 %, що на 0,9% вище порівняно з 2018 роком, у 4,6 рази перевищує вклад будівельної галузі, у 2,2 рази – металургії. Вклад аграрного сектора у ВВП країни переважає вклад таких вагомих галузей промисловості як машинобудування, будівництво та металургія разом взяті [2].

Впродовж останніх десятиліть, процеси інтеграції і глобалізації сприяли зростанню масштабу міжнародних торговельно-економічних відносин і об'єктивно призвели до утворення відповідних систем для регулювання обміну товарів і послуг.

2018 рік

2019 рік

Рисунок 1.1 – Структура ВВП за видами економічної діяльності

Джерело: розроблено автором на основі[1]

У рахунок сплати фіксованого сільськогосподарського податку до Зведеного бюджету надійшло 82,5 млн. грн., що на 0,3 млн. грн., або на 0,4% більше, ніж було сплачено у відповідному періоді 2019 року.

В останні роки стан сільського господарства в Україні постійно покращується і є єдиною частиною економіки країни, здатної протистояти рецесії. За попередніми оцінками, в 2019 році сільськогосподарське виробництво збільшилося на 13,7% - на відміну від 4,7% у промисловому секторі. Згідно офіційної статистики, промислове виробництво в Україні зросло на 40% в останні місяці 2019 року порівняно з аналогічним періодом 2018 року. Це привело до несподіваного зростання ВВП в четвертому кварталі (+ 3,7%) і запобігло щорічне падіння ВВП. Рослинництво і, зокрема, виробництво зерна, досягли рекордного рівня: у 2019 році Україна виробила 63 мільйони тон зерна, перевищивши свій кращий врожай 2011 року (56,7 мільйона тон). Вартість українського сільськогосподарського і продовольчого експорту збільшилася з 4,3 млрд. доларів США в 2005 році до 17 доларів США. 9 мільярдів у 2018 році, і в даний час складає чверть всього експорту України. Економічні прогнози припускають, що в поточному маркетинговому році (липень 2019 - червень 2020) Україна могла б продавати більше 30 мільйонів тон зерна на зовнішні ринки, що робить її другою за величиною експортером зерна у світі після Сполучених Штатів [3].

Зростаюче сільськогосподарське виробництво і швидко зростаючий експорт допоможуть країні подолати рецесію, яка триває з середини 2018 року. Однак успіх цього плану залежить від кількох факторів: насамперед від економічної ситуації на експортних ринках України, поліпшення інвестиційного клімату всередині країни, а також від майбутньої державної політики, включаючи завершення аграрної реформи, розпочатої понад 20 років тому [4].

Головним ресурсним потенціалом України, а отже, її багатством є земля. Приватизація сільськогосподарських угідь без супутнього права вільно продавати їх сприяла появі сільського господарства, заснованого на

оренду землі, чому сприяло законодавчий дозвіл використовувати паї в якості предмета договорів оренди. За даними на кінець 2018 року, половина всіх внутрішніх сільськогосподарських земель в Україні (49,8%) знаходиться під управлінням близько 50 000 підприємств, що працюють в основному на орендованих землях [5].

У загальній сукупності земельних ресурсів країни найбільшу частку займають сільськогосподарські угіддя – 71% (Рисунок 1.2).

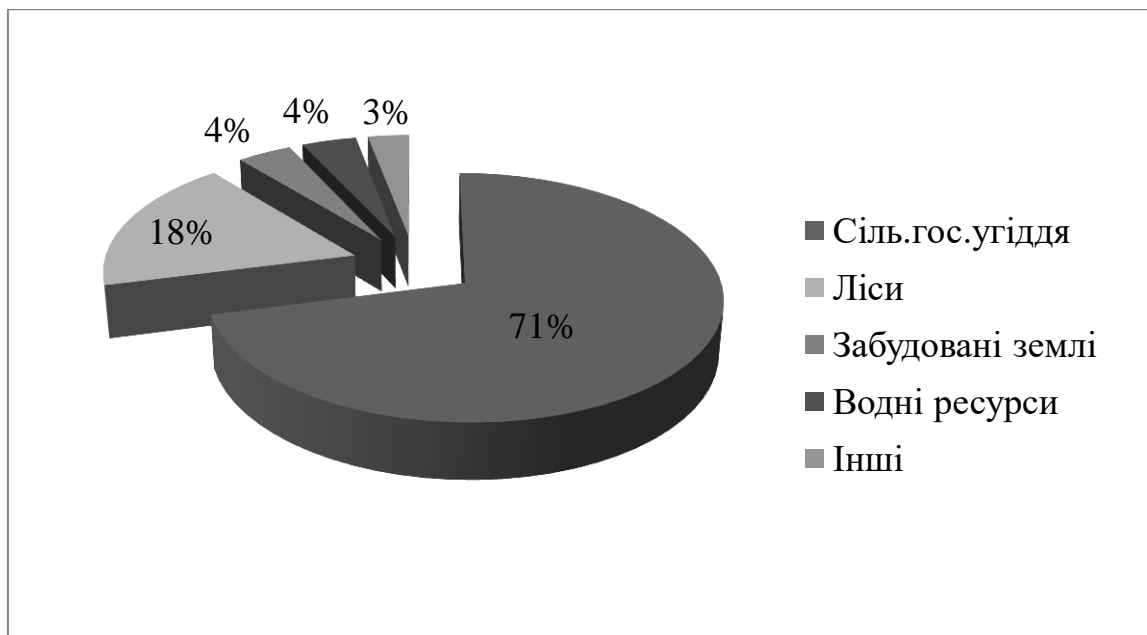

Рисунок 1.2 – Структура земельних ресурсів України

Джерело: розроблено автором на основі[6]

У сукупності сільськогосподарських угідь частка ріллі становить 78%, перелогів – 1%, багаторічних насаджень – 2%, сіножатей – 6%, пасовищ – 13%.

Виробництво валової продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств зменшилося у порівнянні з відповідним періодом 2019 року на 1,3 відсотка. Валова продукція сільськогосподарських підприємств зменшилася на 3,2 відсотка, господарств населення – залишилася на рівні відповідного періоду попереднього року. Обсяг

виробництва валової продукції галузі рослинництва зменшився на 4 відсотки, галузі тваринництва – збільшився на 3 відсотки.[6]

Іноземна торгова політика уряду здійснюється на підставі комбінації економічних (митний тариф) і адміністративних (нетариф) методів регулювання іноземної господарської діяльності. Діяльність системи державного регулювання іноземної господарської діяльності в Україні, у тому числі митне правило як невід'ємна частина цієї системи, націлена в досягненні визначених цілям: використання іноземної господарської діяльності як набір шляхів здійснювати іноземні економічні стосунки, щоб прискорити утворення ринкової економіки країна; захист інтересів домашніх виробників і споживачів, також як і національних економічних інтересів взагалі, через кваліфіковану комбінацію протекціоністської і безкоштовної торгової митної політики; створення необхідних умов для запису Українських товарів на світовий ринок. В останніми роками, Україна показала себе як країна, яка може служити потужним гравцем на міжнародному сільськогосподарському ринку. Посилення шляхів інтеграції України у всесвітньому просторі - пріоритетне завдання для країни. Незважаючи на відставання ззаду багатьох країн в термінах матеріально-технічної забезпеченості сільським господарством, Україна уміла підтримувати справедливо високу конкурентоздатну позицію на всесвітньому поживному ринку. Це підтверджує факт, що сільськогосподарський ринок використаний як послуга для усіх фаз відтворювального циклу, гарантує комбінацію інтересів ринкових гравців через постачання і вимагають механізм. Україна має розвинуте сільськогосподарське виробництво і високі експортні індекси незважаючи на низьку продуктивність сільського господарства. Починаючи з незалежності, Україна знаходиться в першій двадцятці країн - виробників молока та зерна [7].

Дослідження встановило, що іноземна господарська діяльність Українського сільського господарства за рівнем розвитку відстає від розвинутих країн світу і ЄС.

Основні актуальні проблеми: недостатня конкурентоспроможність вітчизняної аграрної продукції та її невідповідність міжнародним стандартам якості і безпеки; низький рівень інвестицій у розвиток аграрного ринку України і зростаюча залежність від урядового фінансування; високий рівень впливу в структурі експорту продукції з низьким рівнем обробки.

Але не дивлячись на низку макроекономічних проблем, Україна впевнено робить спроби щодо нарощування експортного потенціалу сільського господарства та розширює свою присутність на зовнішніх ринках. Однак фінансова криза негативно вплинула на показники міжнародної торгівлі. Так, у 2019 р. порівняно з 2018р. зовнішньоторговельний обіг сільськогосподарської продукції зменшився на 17,2%, обсяги експорту - на 13,5%, імпорту - на 23,5% (Рис.1.3). Водночас частка експорту в загальному обсязі зовнішньоторговельного обігу України в цілому зросла з 16% до 23,6%.

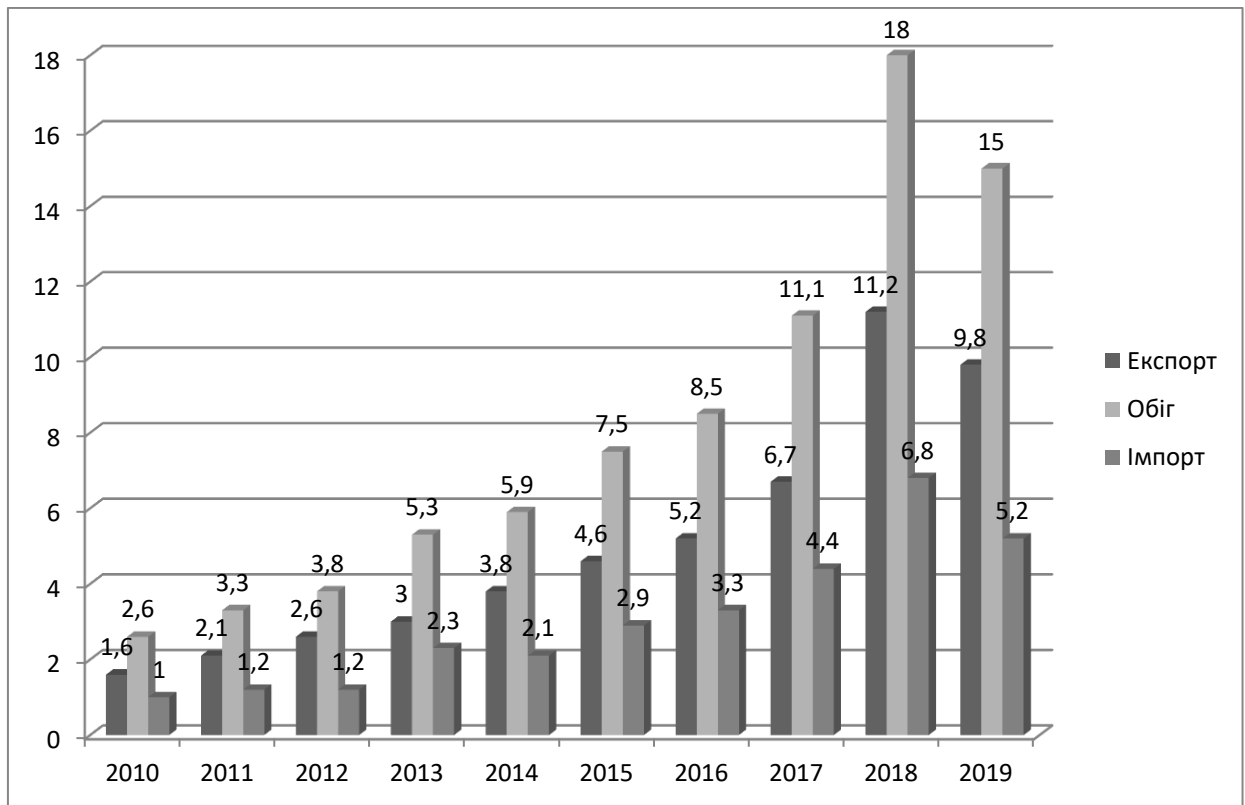

Рисунок 1.3 – Стан зовнішньоторговельного обігу України за 2010-2019 роки

Джерело: розроблено автором на основі[8]

Приріст прямих інвестицій в аграрне виробництво скоротився у 2019 році порівняно з 2018 (Рис. 1.4).

Основними інвесторами агропродовольчого комплексу є такі країни як Нідерланди (578,5 млн. дол.), Кіпр (532,7 млн. дол), Великобританія (285,2 млн. дол.), США (148,4 млн. дол.), Німеччина (119,5 млн. дол.) [8].

Також варто відзначити, що спостерігається певним чином позитивна тенденція в географічній диверсифікації сільськогосподарського експорту: обсяги зовнішньої торгівлі України до багатьох країн зростають. Отже, є стійка тенденція, щоб збільшити долю експортних потоків України до Азіатських країн до 37.9%, головна продукція зерно (пшениця, ячмінь, зерно) - \$2 445.2 млн; олія (соняшник, соя, рапс або гірчиця) - \$480.1 млн; яйця - \$127.7 млн; м'ясо (головним чином м'ясо домашньої птиці) - \$79.7 млн \$79.7 млн; продукція молото-розмелюючої промисловості (пшеничне борошно) -

\$50 млн; овочі, рослини і коренеплоди (головним чином боби та сушені боби) - \$35.9 млн [9].

Рисунок 1.4 – Приріст прямих іноземних інвестицій в галузі агропромислового комплексу України (наростаючим підсумком, млрд. дол. США)

Джерело: розроблено автором на основі[8]

Доступ Українського експортера до ринків ЄС швидше складний і його доля на ринку ЄС складає зараз тільки 29,5%. Український експорт сільськогосподарської продукції головним чином залежить від сировини.

Встановлено, що структура українського експорту - в основному сировина - майже 70% усього експорту товарів (\$ 25.3 мільярдів) - сільськогосподарська продукція, метал і хімічна продукція промисловості, і лісоматеріал.

Підсумок зовнішнього платіжного торгового балансу АПК позитивний, який сприяє залученню в економіку України іноземних надходжень.

Таблиця 1.1 –Динаміка сільськогосподарської зовнішньої торгівлі України (2013-2018, млрд. дол. США)

Рік	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Відхилення
Український експорт агрокультур	12,8	17,9	17	16,3	15,95	16,03	1,62
Український імпорт агрокультур	6,3	7,5	8,2	6,1	3,13	3,45	1,43
Торговий баланс	6,3	10,4	8,8	10,2	12,82	15,58	3,04

Джерело: розроблено автором на основі[9]

Як можна побачити на таблиці 1.1 середньоквадратичне відхилення в українському експорті агрокультур становить 1,62млрд. дол. США, 2018 по відношенню до 2013 р. У українському імпорті агрокультур відхилення становить 1,43 млрд.дол. по відношенню 2018 року до 2013. Саме через це відхилення у торговому балансі по відношенню 2018 року до 2013 становить 3,04 млрд. дол.

Дослідження динаміки товарної структури експорту сільськогосподарської продукції, дозволило визначити експортний потенціал і перспективні експортно-орієнтовані групи товарів.

Таблиця 1.2 – Динаміка Української зовнішньої торгівлі тваринною та рослинною продукцією (2016-2018, млрд. дол. США)

Товари	2016	2017	2018	Відхилення
Живі тварини та тваринна продукція	1014473,9	823434,9	775036,9	118193,5
Рослинна продукція	8736139,2	7971492,5	8093693,7	321222,7
Всього	9750613,1	8794927,4	8868730,6	440941,2

Джерело: розроблено автором на основі[9]

Як можна побачити з таблиці 1.2 середньоквадратичне відхилення в динаміці української зовнішньої торгівлі рослинною та тваринною продукцією, відхилення в торгівлі тваринною продукцією між 2018 та

2016рр. Становить 118193,5. Відхилення в зовнішній торгівлі рослинною продукцією між 2018 та 2016 рр. - становить 321222,7. З цього можна зробити висновок що загальне відхилення динаміки торгівлі тваринною та рослинною продукцією становить 440,941.

Було встановлено, що найбільшу частку сільськогосподарського експорту впродовж трьох років займало урожайне виробництво - 52% структура вартості експорту склала понад \$8.7 млрд., 23% - експорт жирів і олії вартості рослинного і тваринного походження близько \$3.8 млрд. Експорт тварин і продукції тваринного походження - найменша категорія 6% і вартість тільки \$1 млрд., що пояснює попит на продукцію на внутрішньому ринку і проблемності притоку іноземних інвестицій та виходу на світові аграрні ринки [10].

Негативний вплив на український експорт і валовий внутрішній продукт мало призупинення Російською Федерацією «Безкоштовної Торгової Угоди» з Україною від 1 січня 2016 р., яка призводила до введення імпорتنих службових норм на рівні найбільш схваленого режиму нації замість переважаючої "нульової" імпоротної службової норми. Крім того, Російська Федерація заборонила імпорт деякої української сільськогосподарської продукції (м'ясо і м'ясна продукція, рибна продукція, молоко і молочна продукція, овочі, фрукти і горіхи, деяка інша поживна продукція) і обмежила транзитний рух з України через Росію до таких країн як: Казахстан і Киргизстан. Такі обмежувальні заходи мали призвести до істотного зниження в експортному постачанні українських товарів не лише до країн СНД (Центральна Азія), але і до інших Азіатських країн. Експортні втрати є тільки частково зміщені переорієнтацією до інших регіонів [11].

Через кліматичні умови, сприятливі для сільського господарства і доступної сировинно-матеріальної основи, Україна стала світовим лідером в вирощуванні таких культур як вишень і соняшнику, треті в культивуванні смородини, чверть в агруса і картоплі. Україна знаходиться серед головних десяти виробників волоських горіхів, гірчиці, зерна, моркви, огірків, жита,

капусти, малини, цукрового буряка, ячмені, абрикоса, гороху, вишні, сої, часнику і пшениці. Проте, далеко не усі товари вироблені в Україні експортовані, більшість з них використана для вітчизняного споживання. Головні експортні категорії України - соняшникова олія, зерно, ячмінь, яечна пудра, соя, природний мед, пшениця і жито. Згідно з аналізом, встановлено, що Україна не користується всім потенціалом зовнішньої торгівлі з країнами як наприклад Канада, Китай, Франція, Німеччина, Ірландія, Японія, Швеція, Швейцарія, Сполучене Королівство, США, що призводить до нестачі іноземної валюти [12].

Підписання Договору Асоціації між Україною і ЄС фактично об'єднало курс на Європейську інтеграцію і стало картою для приготування і виконання практичних кроків. Просто після підписання Договору, важливість нових викликів для народного господарства, і особливо в сільському господарстві, має був підвищена; там збільшують ризики і загрози, які змогли уповільнити процес узгодження домашньої регулюючої системи з основною моделлю ЄС і сходження їх нормативних основ. На додаток до безкоштовного торгового режиму, позитивні досягнення включають використання Узагальненої Системи Переваг ЄС понад два роки відносно Українських товарів. Для асортименту товарів, зважаючи на періоди переміщення для зниження митних зборів у рамках DCFTA, буде вигідно впродовж деякого часу експортувати товари під GSP, відколи норма GSP буде нижча, ніж знижено відповідно до договору між Україною та ЄС.

Введення квоти в двосторонній торгівлі між Україною і ЄС означає, що Українські виробники можуть імпортувати певні обсяги цих товарів без сплати мита за імпорт. У 2017, квота для Українського м'яса була 16 тисяч тон, в 2018 це було підвищено 16.8 тисячам тон. Об'єм торгових переваг постійно зростає, зокрема, на ягнятї, пшениці, ячмені, борошна, меді, яйцях і молочній продукції. Поступове підвищення тарифних квот впродовж п'яти років зберігається в «Договорі Асоціації» між Україною і ЄС. Дослідження розвитку міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією вказує на

важливість урядової підтримки сільського господарства, сприяючи його експортному розвитку [13].

Згідно з результатами даного дослідження, нами було встановлено, що аграрний сектор України в ринкових умовах потребує активної урядової підтримки з метою прискорення розвитку Європейського вектору в структурі вітчизняного експорту сільськогосподарської продукції.

1.2. Місце аграрного виробництва України в світовому господарстві та основні передумови формування конкурентоспроможності АПК

Площа сільськогосподарських угідь України становить 22% площі цих угідь у 27 країнах - членах Європейського Союзу. З розрахунку на одного жителя України припадає 0,8 га сільськогосподарських угідь, у тому числі 0,67 га ріллі, тоді як у середньому по країнах ЄС ці показники становлять відповідно 0,38 та 0,22 га. Частка ріллі у загальносвітових обсягах становить 2,3% [14].

Таблиця 1.3 – Частка сільського господарства України у загальносвітових обсягах*

Показники	%
Виробництво:	
Зерна	12,1
цукрових буряків	5,9
Соняшнику	18,3
Картоплі	6,2
м'яса всіх видів	0,7
Молока	1,7
Яєць	1,3

Джерело: розроблено автором на основі даних ФАО[14]

Системоутворюючим інтегрованим ринком АПК України, що має значний виробничий та експортний потенціал, є ринок зерна. За даними

Держкомстату посівні площі зернових культур складають 58 % загальнодержавних посівних площ, частка зерна в загальній вартості продукції рослинництва досягає 40 %.

На мою думку, саме вітчизняний ринок зерна формує конкурентні переваги українського аграрного ринку на міжнародній арені. В останні роки світове виробництво зернових і зернобобових культур становить 2,2 млрд. тон на рік. За загальним обсягом виробництва лідирує Китай (19-20%), на другому місці США (18%). Сільське господарство формує сировинну базу з первинним виробництвом, забезпечуючи переробні підприємства і далі поширюючи їх через оптові та роздрібні мережі. Процес експорту підтримується сильною інфраструктурою. Україна є третім за величиною експортером зерна в світі і найбільшим експортером соняшникової олії. На країни Європи в цілому припадає 13% світового виробництва зерна. В останні роки, виробляючи понад 40 млн. тон зерна, Україна стабільно входить до десятки найбільших світових виробників (Табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Світове виробництво та експорт зерна

Виробництво зерна, тис. т			Експорт зерна, тис. т		
Країни	2017/18	2018/19	Країни	2017/18	2018/19
Китай	419454	412850	США	81820	81403
США	400283	416448	ЄС-27	31012	23645
ЄС-27	314197	292226	Аргентина	19775	19430
Індія	11370	202530	Канада	22685	21425
Росія	104880	94105	Росія	23276	20015
Бразилія	68073	68266	Австралія	19175	18925
Канада	55795	48873	Україна	24917	20215
Індонезія	47000	47100	Таїланд	9373	10865
Україна	52185	45113	Казахстан	5999	7935
Аргентина	30101	38786	Бразилія	8114	9330
Мексика	36408	32923	В'єтнам	5960	5750
Бангладеш	31905	31556	Індія	-	3475
Австралія	33736	34206	Туреччина	2331	4615
Пакистан	31299	34173	Пакистан	5120	3800
Нігерія	29970	31459	ПАР	2143	2920
Інші	574139	393700	Інші	23888	16785
Всього	2240795	2224314	Всього	285588	270533

Джерело: розроблено автором на основі даних ФАО[15]

У даний час світовий ринок зерна контролюють п'ять основних експортерів: США, ЄС, Канада, Аргентина, Австралія. Сумарні експортні пропозиції зерна з боку основної п'ятірки експортерів складають понад 60% усього обсягу світової торгівлі. Важливість України для світового ринку зернових збільшується з кожним роком. Протягом останніх сезонів вона входить до п'ятірки найбільших експортерів зерна, поставляючи на зовнішні ринки понад 20 млн. тонн зерна. Основа експорту - пшениця (близько 50% всього експорту), ячмінь (30%), кукурудза (20%). При цьому в торгівлі ячменем України займає лідируючі позиції на ринку, по кукурудзі - міцно утвердилася на четвертому місці. Новий 2020/21 рік також обіцяє непогані перспективи експорту зерна з України - 18-19 млн. тонн, у тому числі 6,5-7 млн. тонн пшениці, 5,5 млн. тонн ячменю і 5,5 млн. тонн кукурудзи [15].

Найбільшим виробником зерна є Китай, він же більше інших його споживає, проте перевищення споживання над виробництвом викликає необхідність додаткового придбання пшениці за кордоном. У США економічна ситуація прямо протилежна: об'єм виробництва перевищує об'єми споживання приблизно в два рази. Цим створюються передумови для світової пропозиції зерна. Впродовж тривалого часу в світі існує положення, при якому більше 120 країн імпортують зерно, і лише 5 (США, Канада, Франція, Аргентина, Австралія) мають достатні його надлишки для експорту [16].

Світове виробництво соняшникового насіння очікувано зросте до рівня в 33,1 млн. т. у 2019/2020 маркетинговому році, що на 32% більше ніж у цей самий період в 2018/2019 маркетингового року. Також потрібно уточнити, що соняшник не є головною олійною культурою. В минулому маркетинговому році світове виробництво олійних культур становило 391,4 млн. т. Де доля соняшнику становила всього 7 відсотків, що досить мало в порівнянні з 12% ріпаку а особливо з 56,4% соєвих бобів.

До провідних виробників соняшникового насіння у 2019/2020 маркетинговому році можна віднести ЄС-27%, Росію-21%, Україну-19% та Аргентину-11%.

Але не зважаючи на позитивний результат, Аргентина єдина країна яка не збільшила своє виробництво. Тому США прогнозує зростання масштабів міжнародної торгівлі. В поточному році (2020 р.) очікується 2,0 млн.т. світового експорту в порівнянні з 1,43 млн. т. попереднього року (2019 р.) [17].

Обсяги виробництва олії рослинної в Україні повністю забезпечують потреби внутрішнього ринку та дозволять здійснювати поставки на зовнішні ринки. За 2018 рік експортовано 2333,8 тис. тонн соняшnikової олії у 64 країни світу. Україна вийшла на перше місце у світі за продажем соняшnikової олії на світовому ринку. Частки світового експорту в нинішньому сезоні розподілилися таким чином: Україна - 27%, ЄС - 20, Російська Федерація - 7, Аргентина - 5%, інші країни - 41 %.

Більше її вирощують Китай (60 млн.), Індія (34 млн.), Росія (29 млн.) та США (19 млн.). Щорічно валовий збір картоплі у світі сягає 320 мільйонів тонн. А в подальшому прогнозують збільшення цих обсягів [18].

Якщо ж говорити про м'ясо та молоко, то тут Україна займає не більше 1% світового ринку. Основними постачальниками птиці є США, яловичини — Бразилія, Аргентина, Парагвай та інші дрібніші латиноамериканські країни. Там багато великих пасовищ і сприятливі кліматичні умови для вирощування фуражного зерна.

Щодо молока, то лідерами на цьому ринку є Австралія та країни Океанії, зокрема Нова Зеландія, а також - США та Євросоюз.

16 травня 2008 р. Україна набула офіційного членства у Світовій організації торгівлі (СОТ). Ця міжнародна економічна організація наразі об'єднує понад півтори сотні країн, на які припадає щонайменше 96% обсягів світової торгівлі [19]. Вступ до СОТ має для України стратегічне значення з огляду на подальшу поступову інтеграцію у європейські, світові процеси і

структури та системне реформування національної економіки згідно з принципами лібералізації та відкритості ринку. Означене, в свою чергу, суттєво актуалізує низку сучасних комплексних проблем, серед яких мають місце необхідність ефективної реструктуризації агропромислового комплексу, налагодження ефективних механізмів захисту інтересів вітчизняного виробника, підвищення стандартів якості виробленої продукції [20].

Ставши членом СОТ, Україна здобула доступ до світових ринків, але для того, щоб їх завоювати, необхідно направити зусилля на підвищення якості та безпеки сільськогосподарської продукції вітчизняного виробництва.

Україна активно налагоджує співробітництво в галузі сільського господарства з Центральноєвропейською ініціативою, Організацією Чорноморського економічного співробітництва, Міжнародним епізоотичним бюро, Міжнародною конвенцією про захист рослин й ін. Членство у ФАО дозволяє Україні: отримати технічну допомогу з боку цієї організації; брати участь у розробці міжнародних стандартів та приєднатися до міжнародних стандартів якості та безпеки продукції агропродовольчого комплексу; приєднатися до інформаційної мережі ФАО; започаткувати проведення спільних з ФАО передінвестиційних досліджень відповідних секторів АПК; впроваджувати системи моніторингу; скористатися можливостями Організації щодо залучення фінансування провідних міжнародних організацій для реалізації пріоритетних проектів у галузі тощо[21].

Усе вищесказане свідчить лише про одне: Україна має всі шанси стати провідною аграрною європейською державою, бо саме ця галузь економічно визначає зростання авторитету країни у геополітичному просторі, і є головним джерелом зміцнення її економічного потенціалу, зокрема, агропромислового. Продукція АПК України має високий конкурентний потенціал на світовому ринку, тому першочерговим завданням для економічного розвитку держави є визначення стратегічних напрямів забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва.

1.3. Правове регулювання розвитку аграрного сектора України

Впродовж останніх десятиліть, процеси інтеграції і глобалізації сприяли зростанню масштабу міжнародних торговельно-економічних відносин і об'єктивно призвели до утворення відповідних систем для регулювання обміну товарів і послуг. В межах цих систем, використання окремих інструментів і методів регулювання міжнародної торгівлі поступово обмежує діяльність країн, щоб захистити національні економічні інтереси на зовнішніх ринках і робить необхідним удосконалення їх регулюючої політики [22].

Сільськогосподарський сектор залишається одним з найбільших в Україні і продовжує демонструвати постійне зростання, незважаючи на глобальну економічну кризу і деяку внутрішню нестабільність. Це також великий експортер.

Сільське господарство формує сировинну базу з первинним виробництвом, забезпечуючи переробні підприємства і далі поширюючи їх через оптові та роздрібні мережі. Процес експорту підтримується сильною інфраструктурою. Україна є третім за величиною експортером зерна в світі і найбільшим експортером соняшникової олії.

Розвиток аграрної галузі України призвів до:

- появи вертикально інтегрованих агрохолдингів, які працюють зі значними земельними банками (до 600 000 га);
- появи сучасного сектора роздрібної торгівлі продуктами харчування, швидко розширюється від ключових міст до маленьких міст;
- швидкого розвитку виробництва і експорту в «нішевих» галузях (наприклад, волоські горіхи, мед і ягоди);
- збільшення інвестицій в інфраструктуру [23].

Харчова промисловість України значно зросла за останні 10 років, що призвело до розвитку добре структурованих підсекторів, включаючи молочні

продукти, соняшникове і рослинне масла, переробку зерна, м'ясо і м'ясні продукти, випічку і переробку цукру. Країна має великий потенціал як на ринку товарів місцевого походження, так і для їх міжнародного поширення.

Первинне сільськогосподарське виробництво і переробка харчових продуктів повинні відповідати основним вимогам ветеринарного, санітарного та фітосанітарного контролю, гігієнічного контролю та безпеки харчових продуктів відповідно до Закону про принципи і вимоги до безпеки і якості харчових продуктів (Закон про безпеку харчових продуктів).

Сільськогосподарський сектор України представлений більш ніж 20 неурядовими організаціями (НУО), які охоплюють основні підсектори, такі як зернові, м'ясо, нафту, птицю, і молочна промисловість. Уряд нещодавно ініціював систематичну реформу нормативних актів НУО з метою надання їм статусу саморегулятивних організацій і, таким чином, делегування окремих повноважень і функцій державних органів.

В цілому, понад 50 правових актів (включаючи закони, постанови та розпорядження) регулюють питання сільськогосподарських земель в Україні.

Згідно з українським законодавством всі документи, необхідні для імпорту і експорту товарів, зазвичай можна розділити на дві групи: документи, представлені стосовно всіх товарів, і документи, які видаються в залежності від конкретного митного кодексу. Документи, необхідні для вивозу і ввезення усіх товарів, перераховані в статті 335 Митного кодексу України[28].

Продукти тваринного походження підлягають ветеринарному контролю, а продукти нетваринного походження - фітосанітарному контролю. Об'єкти, що використовуються виробниками, експортують продукти харчування, повинні бути включені в «перелік затверджених об'єктів експорту». Експортні об'єкти можуть бути включені в список тільки після відповідної перевірки виробника.

Для ввезення харчових продуктів імпортер повинен подати «міжнародний сертифікат», виданий компетентним органом країни

походження. Інші об'єкти санітарного контролю повинні супроводжуватись документами, що підтверджують безпечність та якість відповідного продукту. Харчові продукти, що експортуються з України, також повинні супроводжуватися міжнародним сертифікатом або іншим документом, що забезпечує безпеку продукту, і видаватися компетентним органом (в залежності від вимог країни-імпортера)[29].

З середини 2014 року Росія заборонила імпорт молока, молочних і кондитерських виробів з України. Крім того, з липня 2014 року заборону на імпорт був поширений на соки, консервовані фрукти та овочі, а також рибні консерви. У відповідь на цю агресивну торговельну політику Україна заборонила імпорт певних м'ясних продуктів, риби, молочних продуктів, випічки, молока, горілки і сигарет з Росії, починаючи з січня 2016 року.

Будучи членом Світової організації торгівлі (СОТ), Україна не застосовує квоти або аналогічні обмеження, за винятком тих, які перераховані в Переліку пільг України. Графік концесій встановлює максимальні ставки імпорتنих мит, які можуть стягуватися з товарів, що ввозяться з територій інших членів СОТ. У деяких випадках, передбачених ГАТТ та іншими угодами, що стосуються СОТ, як виняток з правил СОТ можуть застосовуватися інші тарифи, квоти або аналогічні заходи [30].

Крім того, Україна активно укладає угоди про вільну торгівлю (УВТ), в рамках яких усунуті мита та інші обмежувальні правила торгівлі. Україна має ефективні УВТ з: ЄС; Європейською асоціацією вільної торгівлі (Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія і Швейцарія); Канадою; Грузія; Македонією; Туркменістаном; Чорногорією.

Україна також є членом зони вільної торгівлі Співдружності Незалежних Держав, в яку входять Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Таджикистан, Узбекистан і Росія.

Україна має право, згідно з правилами СОТ, вводити квоти або аналогічні заходи в певних випадках, особливо для захисту здоров'я або

моралі людей, в разі критичної нестачі товарів і для громадських потреб, але тільки за умови дотримання правил СОТ.

Імпорт та експорт сільськогосподарської продукції регулюється угодами СОТ (Генеральна угода з тарифів і торгівлі, Угода СОТ про сільське господарство, санітарне та фітосанітарний угоду СОТ і т. д.) [31] .

Україна активно працює над реалізацією «Угоди про глибоку та всеосяжну вільну торгівлю» з ЄС, щоб відповідати європейським стандартам в сільському господарстві. Зокрема, в 2018 році Україна прийняла новий органічний закон і закон про фітосанітарний регулювання, що є кроком вперед для нішевих виробників сільськогосподарської продукції.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. АПК України займає одне з провідних місць у системі національної економіки. Його частка у ВВП країни за даними 2019 року складає 13, 4 %, що на 0,9% вище порівняно з 2018 роком, у 4,6 рази перевищує вклад будівельної галузі, у 2,2 рази – металургії.

2. Системоутворюючим інтегрованим ринком АПК України, що має значний виробничий та експортний потенціал, є ринок зерна. За даними Держкомстату посівні площі зернових культур складають 58 % загальнодержавних посівних площ, частка зерна в загальній вартості продукції рослинництва досягає 40 %.

3. Україна має всі шанси стати провідною аграрною європейською державою, бо саме ця галузь економічно визначає зростання авторитету країни у геополітичному просторі, і є головним джерелом зміцнення її економічного потенціалу. Продукція АПК України має високий конкурентний потенціал на світовому ринку, тому першочерговим завданням для економічного розвитку держави є визначення стратегічних напрямів забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва.

2. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО АГРАРНОГО РИНКУ ТА РИНКУ ЗЕРНА В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ НА СВІТОВИХ РИНКАХ

2.1. Макроекономічний аналіз міжнародного ринку агропромислової продукції

Ефективний розвиток аграрного комплексу, підвищення його конкурентоспроможності є пріоритетами реформування національної економіки України. Проблеми розвитку ринку аграрної продукції перебувають в епіцентрі політичних дебатів, особливо зі зростанням цін на продовольство та короткостроковими коливаннями цін на сировину. Зміни в торговельній політиці зарубіжних країн впливають на багатосторонні або двосторонні торговельні переговори і на розвиток вітчизняного ринку аграрної продукції[32].

Агропромисловий комплекс як складова частина поєднує в собі виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку та матеріально-технічне обслуговування сільської місцевості, тобто об'єднує галузі, що вирощують продукти харчування, виготовляють засоби виробництва та обслуговування комплексу, а також зі збереження, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції. У сучасному аграрно-промисловому комплексі (АПК) формується четверта сфера, що включає галузі виробничої, соціальної, інформаційної та іншої інфраструктури, які потрібні для нормального ефективного функціонування усієї системи АПК [33].

У розвинених країнах світу маркетингові дослідження ринку аграрної продукції давно набули популярності, а їх результати успішно використовують у бізнес-діяльності підприємств АПК. На сьогодні, ці країни мають практично необмежені можливості для стимулювання свого експорту та імпорту потрібної їм сировини і деяких готових виробів. Скажімо,

індустріальні країни різноманітними методами захищають національні компанії, агропромислові підприємства від іноземної конкуренції. Цього досягають субсидуванням національного агробізнесу та використанням заходів захисту (митних тарифів і нетарифних засобів) [34].

Країни з перехідною економікою та країни, що розвиваються, не можуть субсидувати національні підприємства агробізнесу для їх захисту, позаяк істотно відрізняються рівнем економічного розвитку, соціально-економічними структурами. Вони намагаються встановлювати зовнішньоекономічні зв'язки між усіма групами країн світової співдружності.

Дослідження ринку аграрної продукції зарубіжних країн передбачає визначення таких показників:

- обсяги світового виробництва;
- обсяги експорту (імпорту);

В умовах глобалізації перед вітчизняними виробниками постає потреба ефективнішого використання принципів міжнародної маркетингової діяльності, щоб не просто працювати на світовому ринку, а бути конкурентоспроможними і ефективно та прибутково здійснювати господарські операції у світовому масштабі, швидко адаптувати процеси агробізнесу до європейських вимог [35].

Здійснюючи дослідження ринку аграрної продукції зарубіжних країн, слід враховувати, що світовий ринок містить понад 200 національних ринків зі своїми особливостями, що є основою для розробки стратегії міжнародної диверсифікації як базової стратегії розвитку агробізнесу. Без детального дослідження ринку аграрної продукції практично неможливо дати правильну оцінку можливостям вітчизняних підприємств, позаяк така оцінка потребує зіставлення елементів і його вимог з відповідними параметрами діяльності фірми. Динамічний розвиток світового ринку диктує потребу постійного моніторингу та перспективного аналізу. Зважаючи на загострення продовольчої кризи, на світових ринках останніми роками значно збільшився

ринок аграрної продукції: у 2019 р. її частка у розмірі світової Всесвітньої продовольчої програми (далі - ВПП) збільшилася на 2 % порівняно із 2018 р.

Аналізуючи структуру світового ринку аграрної продукції, неможливо оминати факт, який полягає у нерівномірності розвитку окремих зарубіжних ринків. Автор об'єднав ринки окремих країн та регіонів у чотири групи за часткою аграрної продукції у розмірі ВПП[36].

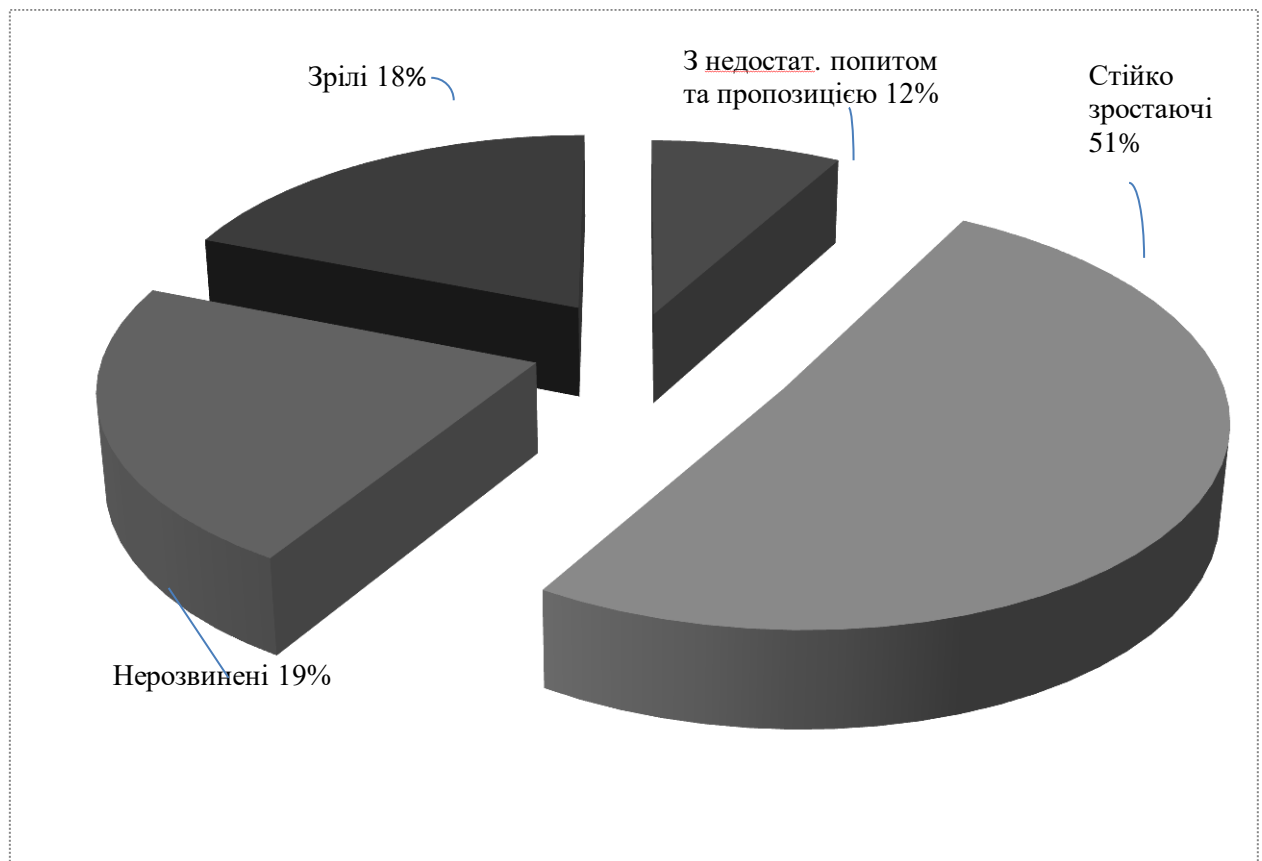

Рисунок 2.1 – Груповий розподіл регіональних ринків світового ринку аграрної продукції у 2019 р.

Джерело: розроблено автором на основі[37].

Світовий аграрний ринок має певні тенденції розвитку, і однією з таких тенденцій є нерівномірне зростання ринків країн. Саме через це 37 країн відносяться до категорії нерозвинених ринків, що становить 19% міжнародного ринку сільськогосподарської продукції, мають частку у розмірі 0-1% ВВП країни.

До групи «стійко» зростаючих ринків належать такі країни як: США, Канада, Франція, Японія, Російська Федерація, Нова Зеландія, Австралія, Німеччина, Китай, Бразилія, Болгарія, Мексика, Білорусія та Греція, вони дуже швидко набирають швидкість на світових ринках і займають-51%. Частка аграрної продукції у ВВП постійно збільшується.

До зрілих ринків відносяться такі країни: Україна, Таїланд, Молдова, Індія та В'єтнам та інші країни з часткою від 10% до 25% аграрної продукції у розмірі ВВП що становить приблизно 18% у світових масштабах

І нарешті до ринків з недостатнім попитом та пропозицією відносяться ринки частка аграрної продукції яких становить від 25% до 60% у розмірі ВВП . Вони займають приблизно 12% від світового ринку, до цієї групи входять острівні держави Індійського та Тихого океанів, а також країни Азії та Африки, переважаючою галуззю яких, є сільське господарство і які виробляють продукцію, переважно для власного споживання[37].

Отже, великі виробники певних видів аграрної продукції майже завжди є головними світовими експортерами (таблиця 2.1). Проте Китай та Індію не можна віднести до експортерів-лідерів через значну кількість населення, яке формує попит на аграрну продукцію і обмежує його обсяги постачання на світовий ринок. Щодо імпортерів, то це країни, де виробництво певних видів аграрної продукції або не повністю задовольняє внутрішній попит, або обмежено певними агрокліматичними умовами чи іншими проблемами. У більшості країн світу ефективно використовують аграрний потенціал, проте є низка країн, які, маючи можливості, не сприяють розвитку аграрного комплексу країни [38].

Таблиця 2.1 – Стан розвитку ринку аграрної продукції провідних країн світу згідно із рейтингом за ВВП, 2019 р.

Країна	Розмір ВВП, млн. дол. США	Частка ВВП країни в заг. обсязі ВВП світу, %	Частка аграрної прод. у ВВП, %	Тов. експорт країни, млн. дол. США	Частка аграрної прод. у тов. експорті країни, %	Тов. імпорт країни, млн. дол. США	Частка аграрної прод. у тов. імпорті країни, %	Частка тов. експорту аграрної продукції у обсязі ВВП країни, %
США	16 768 100	22,18	1	1 621	11,2	2413	6,5	0,01
Китай	9240270	12,22	9	2342	3,2	1959	8,7	0,03
Японія	4919563	6,51	1	684	1,5	822	10	0,01
Німеччина	3730261	4,93	1	1508	-	1216	-	0,04
Франція	2806428	3,71	2	583	1	678	-	0,02
Великобританія	2678455	3,54	1	506	-	684	-	0,02
Бразилія	2 245 673	2,97	6	225	39	239	5,9	0,01
Італія	2 149 485	2,84	2	529	-	472	-	0,02
РФ	2 096 777	2,77	4	498	6,2	308	13,4	0,02
Індія	1876797	2,48	18	322	13,5	463	5,83	0,02
ЄС	18 172 000	24,03	8	524	10,6	6030	11,2	0
Світ	7 559 941	100	9,57	18494	9,5	18641	1,4	0,02

Джерело: розроблено автором на основі [39].

Як показує міжнародний досвід приблизно 80% виготовленого товару відходить задля задоволення потреб внутрішнього ринку, це спостерігається в таких країнах як США Китай Індія Бразилія та країни ЄС, частка товарного експорту аграрної продукції яких становить приблизно 0,02-0,03% ВВП.

Визначені показники свідчать про те, що у Бразилії, Індії, Китаї, Сполучених Штатах Америки є тенденція випереджувального зростання експорту аграрної продукції над імпортом, що свідчить про ефективність зовнішньоекономічної діяльності в цих країнах та повне залучення країн до світової торгівлі, їх участь у формуванні оборотів світового ринку. Країни Європейського Союзу брали активну участь у формуванні оборотів світового ринку аграрної продукції та здійснювали ефективну міжнародну торговельну діяльність. Показники зовнішньоекономічної діяльності Японії були найнижчими серед провідних країн світу з найпотужнішою економікою, позаяк обсяг експорту перевищував обсяг імпорту аграрної продукції лише на 0,26 млн дол. США. З погляду маркетингу ситуація у досліджуваних країнах свідчить про збільшення попиту на аграрну продукцію цих країн порівняно із попитом на аграрну продукцію країн-партнерів та розробкою ними протекціоністських заходів для внутрішнього ринку через кризу на зарубіжних ринках [39].

Розподіл за регіонами світового експорту аграрної продукції підтвердив ефективність бізнес-діяльності аграрних підприємств в умовах міжнародної диверсифікації, позаяк частка експорту аграрної продукції Близького Сходу, Африки, Співдружності Незалежних Держав (СНД), Південної та Центральної Америки, Північної Америки, Азії та Європи в загальному обсязі експорту світу становила 82 % (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2. – Світовий експорт аграрної продукції за регіонами

Регіон	Обсяг товарного експорту аграрної продукції, млрд. дол. США	Частка в загальному обсязі експорту, %	Річний відсоток зміни обсягу товарного експорту аграрної продукції, %	
			2018	2019
Близький Схід	30	2,3	10	0
Африка	64	11,5	7	3
СНД	68	9,2	-1	2
Південна і Центральна Америка	212	30,6	5	-2
Північна Америка	277	11,1	3	4
Азія	396	6,7	2	2
Європа	719	10,6	8	1
Світ	1766	9,5	5	2

Джерело: розроблено автором на основі[39].

Річний відсоток зміни обсягу товарного експорту аграрної продукції кожного регіону мав позитивну динаміку та коливався в межах 2–5 %, що свідчить про ефективну міжнародну торговельну діяльність та позитивну динаміку світового розвитку ринку аграрної продукції[40].

Світовим лідером серед експортерів аграрної продукції стали країни Європейського Союзу, частка експорту аграрної продукції яких в загальному обсязі експорту світу у 2019 р. становила 30,6%. Найважливіший фактор успіху європейських виробників аграрної продукції – це державна підтримка

товаровиробників, створення умов для формування експортних ринків та активна робота виробників в напрямі вдосконалення технологій виробництва аграрної продукції, пошуку інноваційних шляхів ведення бізнес-діяльності, формування постійних ринків збуту з однаковими вимогами якості.

Вагому роль у зростанні світового експорту аграрної продукції відіграли Південна і Центральна Америка, Північна Америка, частка експорту аграрної продукції яких в загальному обсязі світового експорту у 2019 р. становила відповідно 11,1 % та 10,6 %. Ці регіони також є потужними імпортерами аграрної продукції, тобто відносно збалансовані щодо її експорту та імпорту. Розподіл обсягів експорту аграрної продукції за регіонами експортерами та регіонами-імпортерами не завжди є раціональним.

Найбільші обсяги експорту аграрної продукції країни ЄС постачають до свого регіону (ЄС) - 75,9 %, Азія до країн Азіатського регіону - 59,0 %, Північна Америка до країн Азії - 37,5 % та Північної Америки - 38,3 %, Південна і Центральна Америка до країн Азії - 25,5 % і Європи та ЄС - 26,6 %, СНД до країн Європи й ЄС - 21,9 % та країн Співдружності Незалежних Держав - 38,3 %, Африка до країн Європи та ЄС -39,5 % і країн Близького Сходу - у найближче географічно розташовані країни Сходу - 47,1 %, що свідчить про сталий попит на аграрну продукцію в усіх регіонах світу.

Аналіз економічної ситуації, яка склалася 2019р., підтверджує висновки, що головними експортерами аграрної продукції стали країни члени Європейського Союзу, Сполучені Штати Америки, Бразилія, Китай, Канада, позаяк їх частка в структурі світового експорту становила 81 % (таблиця 2.3). Мінімального рівня в структурі експорту аграрної продукції досягли В'єтнам, Малайзія, Мексика, Нова Зеландія, Російська Федерація, їх частка в структурі експорту світу становила 1,5-1,7%. Така ситуація пояснюється тим, що більша частка аграрного потенціалу йде на задоволення внутрішнього попиту.

Поряд з тим, як провідними експортерами аграрної продукції є економічно розвинуті країни світу – Китай, Сполучені Штати Америки, країни ЄС, вони є також лідерами із закупівлі аграрної продукції за часткою у структурі світового імпорту (таблиця 2.3)[41].

Таблиця 2.3. – Провідні експортери та імпортери аграрної продукції, 2019 р

Назва країни експортера	Обсяг експорту млн дол. США	Частка в світовому експорті, %	Назва країни імпортера	Обсяг імпорту, млн дол. США	Частка в світовому імпорті, %
ЄС	670	38	ЄС	675	36
США	182	10,3	США	170	9,1
Бразилія	88	5	Бразилія	157	8,4
Китай	74	4,2	Китай	82	4,4
Канада	68	3,9	Канада	41	2,2
Індонезія	44	2,5	Індонезія	40	2,1
Індія	43	2,5	Індія	35	1,9
Таїланд	40	2,3	Таїланд	30	1,6
Австралія	39	2,2	Австралія	29	1,5
Аргентина	38	2,1	Аргентина	27	1,4
РФ	31	1,7	РФ	25	1,3
Малайзія	30	1,7	Малайзія	22	1,2
Нова Зеландія	29	1,6	Нова Зеландія	20	1,1
В'єтнам	27	1,5	В'єтнам	18	1
Мексика	26	1,5	Мексика	18	1
Разом	1430	81	Разом	1389	74,1

Джерело: розроблено автором на основі[42].

Усе це свідчить про потребу далі проводити дослідження потенціальних можливостей аграрних підприємств України на ринках світових експортерів та імпортерів, які можуть стати новими ринками збуту вітчизняної аграрної продукції.

Серед провідних експортерів аграрної продукції темпи зростання були не найвищими у світі, що свідчить про наявність потенціалу для подальшого розвитку аграрного ринку цих країн.

У країнах ЄС традиційно домінували ринки 15 найбільш розвинутих із них, яким належало до 90 % обсягів цього показника, попри те, що темпи їх зростання були одними із найнижчих у Європі порівняно із динамічними ринками країн світу.

З-поміж ринків східноєвропейських країн протягом останніх років для західних компаній чільне місце традиційно посідав російський ринок аграрної продукції, що було пов'язано зі значними темпами зростання економіки РФ. Ситуація 2014 р. кардинально зменшила середньорічні темпи зростання, що пояснюється введенням обмежень різними країнами світу на експорт з Росії[42].

На сьогодні стан міжнародних ринків характеризується збільшенням масштабів торгівлі продовольством яке випереджає приріст аграрної продукції. Це являється результатом інтенсифікації світової продовольчої системи. На аграрні ринки регулярно діють неконтрольовані фактори. На протязі 2018-2019 рр. Не зважаючи на складну політико-економічну ситуацію у світі та в Україні, ринок аграрної продукції демонструє зростання. Але не дивлячись на успіхи аграрна промисловість повинна впроваджувати новітні технологічні розробки аграрної продукції, дотримуватися інтернаціональної системи якості, мати надійну фінансову підтримку.

2.2. Аналіз ринку зерна України та його основні експортери

Для України пшениця являється основною сільськогосподарською культурою яка експортується на зарубіжні ринки. Не беручи до уваги те, що ключові ринки збуту зерна були визначені давно і в основному не змінилися, з року в рік ринок все ще демонструє деякі зміни в обсягах поставок і перерозподілі позицій між ТОП-імпортерами обох країн Чорного моря. пшениця взагалі і українська пшениця зокрема.[43]

В рейтингу міжнародних експортерів пшениці Україна займала 5-6 місце на протязі п'яти останніх сезонів, що якщо враховувати тенденції збільшення світових показників виробництва, а також обсягів експорту зерна говорить про зростаюче значення країни на глобальному ринку.

Так, в звітному періоді частка української пшениці в світовій структурі експорту збільшилася з 7% до 9%, або з 11,3 млн тон до 16,5 млн тон в абсолютному вираженні.

У 2018 році в ТОП-5 найбільших імпортерів української пшениці увійшли Індонезія, яка закупила 2,6 млн. тон або 16% від загальної структури експорту зерна в звітному календарному році, а також Філіппіни (1,8 млн. тон, або 10,8 %), Марокко (1,4 млн тон або 8,6%), Єгипет (1,3 млн тон або 8,3%) і Туніс (понад 1 млн тон або 6,2%)[44].

Що стосується поставок пшениці з України в липні-березні 2018/19 МР, до трійки найбільших ринків увійшла Індонезія з імпортом в 2,34 млн. тон проти 1,85 млн. тон і 1,4 млн. тон в 2017/18 МР і 2016/17 МР відповідно, Філіппіни - 1,55 млн тон проти 1,03 млн тон і 0,68 млн т відповідно, а також Єгипет, який протягом 3 останніх сезонів демонстрував досить оригінальну політику в сфері закупівель і продовжував поступово скорочувати обсяги імпорту - 1,19 млн тон проти 1,44 млн тон і 1,62 млн т відповідно [45].

Таблиця 2.4–Динаміка поставок в ТОП-5 країн-імпортерів української пшениці, млн тон *

Країна	2016/17	2017/18	2018/19
Індонезія	1,4	1,85	2,34
Філіпіни	0,68	1,03	1,55
Єгипет	1,62	1,44	1,19
Марокко	0,75	0,75	1,04
Бангладеш	1,3	1,45	1
* липень-березень (МР)			

Джерело: розроблено автором на основі[45]

Варто відзначити, що дві країни з ТОП-5 імпортерів української пшениці також приїжджають в регіон MENA, який в липні-березні 2018/19 МР придбав майже 5 млн тон українського зерна.

На сьогоднішній день регіон MENA залишається одним з найбільш сприйнятливих і перспективних ринків збуту зернових культур через значне домінування обсягів споживання над виробничими, з точки зору досить обмежених можливостей для вирощування сільськогосподарської продукції. Зокрема, щорічно країни MENA закуповують більше 25% світових поставок пшениці, що, безумовно, робить їх дуже привабливими з точки зору торгівлі як для українських, так і для російських експортно-орієнтованих компаній[46].

У той же час стало складніше встановлювати торговельні відносини з регіоном через перегляд вимог до якості продукції, що імпортується в деяких країнах, наявності / періодичного введення / підвищення імпортних мит, а також з-за складних економічних і політична ситуація в деяких країнах [47].

Таблиця 2.5–Поставки української пшениці в країни MENA, тис. тон*

Країна	2016/17	2017/18	2018/19
Єгипет	1617,5	1439,6	1194,7
Марокко	752,8	753,7	1038
Ізраїль	478,6	458,9	453,1
Туніс	432,8	651,4	708,7
Ліван	276,8	330,1	258,1
Лівія	199,9	236,3	561,8
Алжир	157,3	79,2	12,6
Індія	73,4	463,6	326,1
Саудівська Аравія	60	0.0	0.0
Йорданія	53,1	107,5	61,6
Оман	16,2	0.0	0.0
ОАЕ	5,4	0.0	0,1
Іран	2,7	0.0	0.0
Ємен	0,4	212	214,2
Кувейт	0,1	0,3	0.2
Бахрейн	0,1	0,1	0.0
Катар	0.0	0.0	20,7
РАЗОМ по MENA	4127	4732,6	4849,9
* липень-березень			

Джерело: розроблено автором на основі[47]

Все це говорить про те, що українським трейдерам довелося ретельно працювати, щоб зберегти свої позиції на зовнішніх ринках, не кажучи вже про розширення ринків збуту. Тому покращення торгівельних відносин, тільки позитивно вплине на зростання експорту українського зерна.

Тадопоможе Україні зайняти перше місце серед найбільших світових експортерів зерна.

2.3. Аналіз фінансово-економічної діяльності сільськогосподарського підприємства як українського експортера аграрної продукції

КЕРНЕЛ є топовим провідним в Україні виробником і експортером соняшnikової олії, основним постачальником сільськогосподарської продукції з чорноморського регіону на світові ринки. КЕРНЕЛ була заснована в 1994 році. Свою продукцію компанія експортує в більш ніж 80 країн світу. З листопада 2007 року акції компанії котируються на Варшавській фондовій біржі (ВФБ). Вертикально інтегрована структура компанії створює тісні зв'язки в таких сегментах бізнесу, як [48]:

- 1) високотехнологічний урожай;
- 2) виробництво, експорт та реалізація на внутрішньому ринку соняшnikової олії;
- 3) надання послуг щодо зберігання і перевалки зерна на елеваторах і портових терміналах;
- 4) експортні посіви.

КЕРНЕЛ увійшов в ТОП-10 найбільш технологічних агрохолдингів світу до кінця 2015 року. З 2007 року акції компанії торгуються на Варшавській фондовій біржі. На сьогоднішній день КЕРНЕЛ є провідним виробником та експортером соняшnikової олії, основним постачальником сільськогосподарської продукції з чорноморського регіону на міжнародні ринки. Компанія експортує свою продукцію більш ніж у 60 країн. Торгові марки компанії: «Чумак», «Щедрий Дар», «Оліо», «Стожар», «Премії», «Маринадо», «Kernel», «Blanc».

В Україні існує 7 олійно-екстракційних заводів, таких як:

- 1) ПрАТ "Полтавський олійно-екстракційний завод";
- 2) ТОВ "Придніпровський ОЕЗ";
- 3) ТОВ "Українська чорноморська індустрія";
- 4) ПрАТ "Кропивницький ОЕЗ";
- 5) ТОВ "Головний Фронт ОЕЗ";
- 6) ТОВ "Приколотнянський ОЕЗ";
- 7) ПрАТ "Вовчанський ОЕЗ";

КЕРНЕЛ також є членом наступних асоціацій: «Європейська Бізнес Асоціація», «Міжнародна Асоціація з торгівлі зерном і кормами», Американська Торгова Палата в Україні, «Федерація масел, насіння, насіння та жирів», Українське зернова Асоціація.

КЕРНЕЛ є холдинговою компанією з управляючою компанією ТОВ «KERNEL-trade» (Київ) та її філії в наступних містах: Суми, Полтава, Харків, Одеса, Дніпро, Вінниця, Миколаїв, Черкаси, Кропивницький, Хмельницький та Біла Церква.

На всьому протязі агробізнесу КЕРНЕЛ розташовані елеватори для зберігання зерна, які забезпечують переміщення зерна на олійнононсетраційні заводи і портові термінали для експорту. Географічне та технологічне розташування портових терміналів наведено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Розташування портових терміналів КЕРНЕЛ

Термінал	Розташування	Підприємство
Чорноморський	м. Чорноморськ, Одеська обл.	ТОВ «Трансбалктермінал»
Миколаївський	м. Миколаїв	ТОВ «Ойлтранстермінал»

Джерело: розроблено автором на основі[48]

Проаналізуємо фактори, що формують зовнішнє макросередовище підприємства. Сьогодні Україна є найбільшим постачальником соняшникової олії в світі і експортує на міжнародний ринок близько 5 человек.8 мільйонів тонн нафти, тобто 57% від її загального обсягу. У 2016-2017 роках світове

споживання рослинних масел збільшилася на 2,5%, перевищивши ліміт в 182 мільйонів тонн.

У той же час на ринку соняшникової олії був найбільший річний темп зростання в 9,0 відсотка. Загальний світовий ринок соняшникової олії склав 16,5 млн. тон, а частка споживання соняшникової олії в загальному обсязі споживання рослинного масла в світі збільшилася до 9,1% в порівнянні з 8,5% роком раніше. Це пов'язано із зростанням споживання нафти серед населення Індії, ЄС і Північної Африки [50].

За минулий сезон виробництво рослинного масла в світі збільшилося до 186 мільйонів тон. Сегмент соняшникової олії зріс на 18,2% до 18,2 млн. тон, в основному за рахунок рекордного врожаю соняшнику в Україні та Росії [49]. Однак зростання виробництва соняшникової олії дестабілізував світові ціни. Вартість соняшникової олії, що імпортується з узбережжя Чорного моря, знизилася з 800 до 720 доларів за 1 тону.

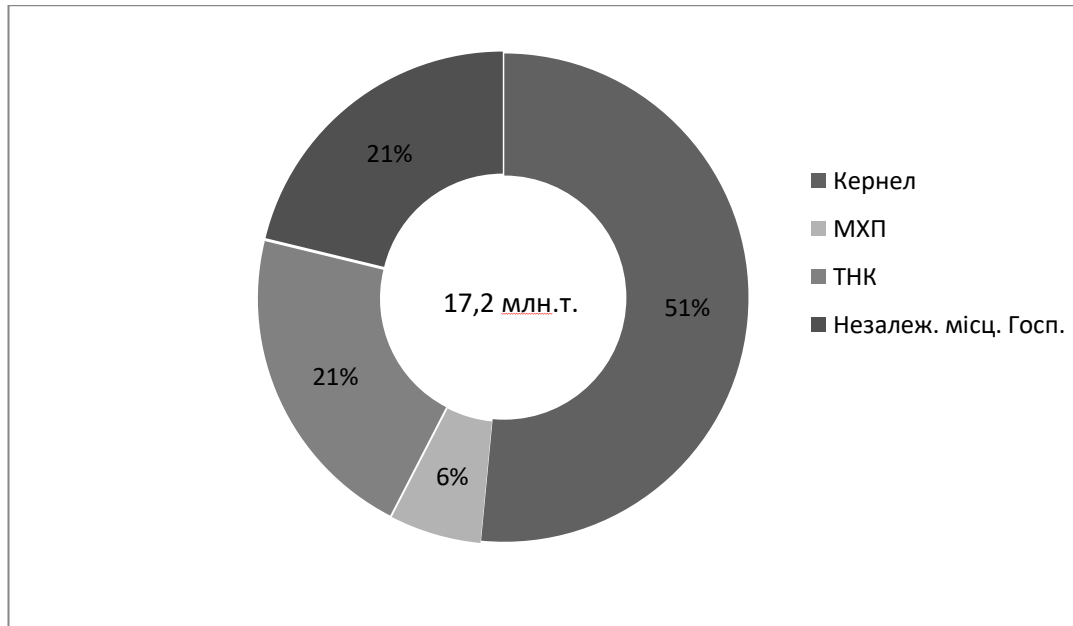

Рисунок 2.2 – Виробнича потужність переробки соняшникового насіння в Україні

Джерело: розроблено автором на основі[50]

Значна врожайність сезону 2016-2017 забезпечена двома основними факторами - великою площею оброблюваних земель і сприятливими погодними умовами. У цьому сезоні 96% врожаю було оброблено на українських олійноекстракційних заводах. В результаті було вироблено 6,4 млн. тонн соняшникової олії, з яких 5,8 млн. тонн було експортовано [50].

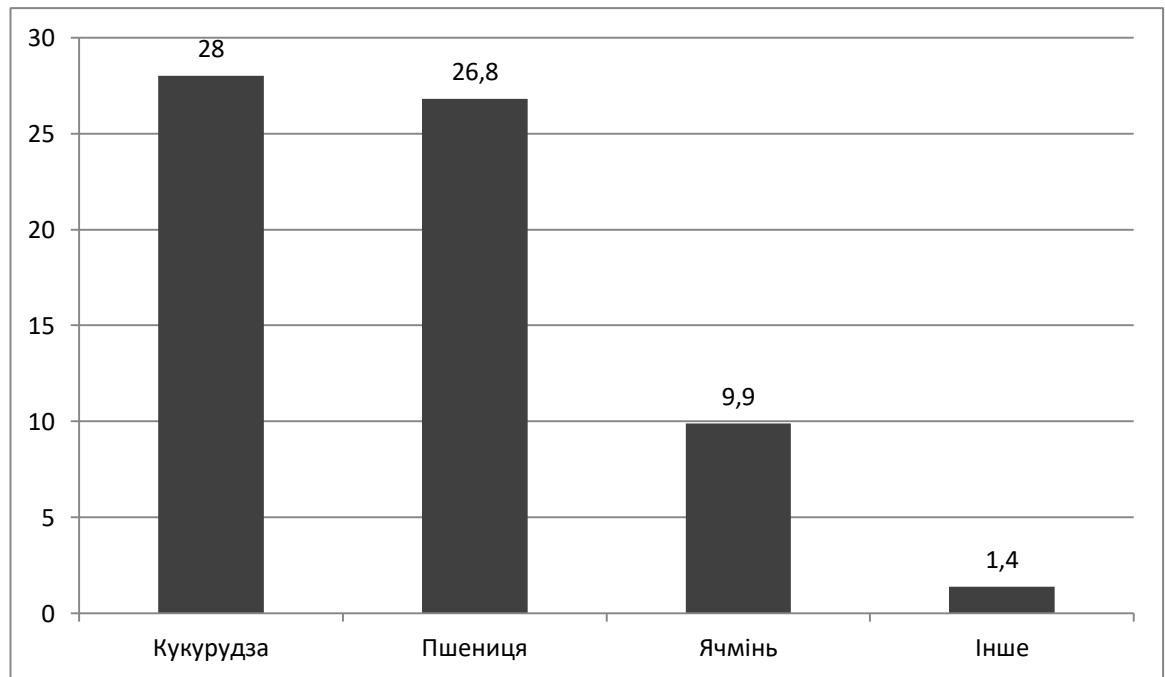

Рисунок 2.3 – Вирощування зернових культур в Україні, млн. тон

Джерело: розроблено автором на основі [50]

Ми проаналізуємо виробництво і продаж продукції КЕРНЕЛ. Для цього ознайомимся з асортиментом продукції підприємства, а також з динамікою виробництва і продажів за останні роки (Таблиця 2.7).

З метою отримання більш повної інформації про основну діяльність компанії КЕРНЕЛ проведемо аналіз виробництва та реалізації продукції. Для цього ознайомимось із номенклатурою випуску продукції підприємства, а також динамікою обсягів виробництва та реалізації за останні роки.

Таблиця 2.7 – Обсяги реалізації виробленої продукції та наданих послуг «Kernel», 2013-2018 рр., млн. дол. США.

Найменування продукції	Дохід від реалізації продукції, млн. дол.					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Соняшникова олія						
Соняшникова олія наливом, тис. т	1528	1079	1100	1032	1068	1264
Ланцюговий приріст, %	28	-29	2	-6	3	18
Бутильована соняшникова олія, млн. л	183	133	114	103	141	130
Ланцюговий приріст, %	-10	-27	-14	-10	37	-8
Експорт зерна та інфраструктура						
Експорт зерна, тис. т	972	1054	1053	822	923	951
Ланцюговий приріст, %	62	8	0	-22	12	3
Послуги експортних терміналів, тис. т	49	46	55	57	59	53
Ланцюговий приріст, %	70	-6	20	4	4	-10
Послуги елеваторів, тис. т	46	75	42	38	61	72
Ланцюговий приріст, %	-9	63	-44	-10	61	18
Сільське господарство						
Сільське господарство, тис. т	193	290	310	358	381	470
Ланцюговий приріст, %	13	50	7	15	6	23
Інше						
Виробництво цукру і припинені операції через продаж активів	29	35	26	-1	0	0
Ланцюговий приріст, %	119	21	-26	-104	-100	0
Зведення рахунків	-204	-317	-371	-421	-443	-538
Ланцюговий приріст, %	10	55	17	13	10	16
Разом:	2796	2395	2329	1988	2170	2402
Ланцюговий приріст, %	35	-14	-3	-15	9	11

Джерело: розроблено автором на основі[53]

Як видно з таблиці. 2.7, 46% виручки за основними напрямками діяльності компанії зосереджені на виробництві соняшникової олії, 35% - від експорту зерна, 4% - на надання послуг з переробки зерна, 14% - на сільське господарство.

Варто відзначити, що компанія спеціалізується на виробництві і продажу соняшникової олії, зернових культур, забезпечує сушку, очистку, зберігання зерна в рамках своєї інфраструктури, а також експорт зерна. Крім того, сільське господарство КЕРНЕЛ характеризується наступним

розподілом посівних площ: 36% - вирощування кукурудзи, 21% - пшениця, 21% - соняшник, 15% - соя та інші культури. Соняшникова олія виробляється з рослин, вирощених відповідно до ISO 22000 [62]. Обсяги продажів продукції і послуг підприємства між сферами діяльності підприємства наведені в табл. 2.7 в грошовому вираженні [53].

Також для більш комплексного зображення компанії був зроблений аналіз показників руху основних засобів компанії.

Аналіз даних у таблиці 2.8 показав, що використання основних засобів притаманне найбільш динамічним руху. Суттєвим для його розміру є рівень зносу основних фондів. Протягом аналізованого періоду їх вартість характеризується приблизно рівною часткою вартості основних засобів. Найбільше значення індексу досягає в 2018 році збільшення значення показника порівняно з 2017 роком в основному за рахунок збільшення амортизаційних відрахувань на сільгосптехніку на 28% і на будівництво на 3,8%.

Таблиця 2.8 – Показники руху основних засобів «Kernel», 2013-2018 рр.

Показник	Значення					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кф. оновлення ОЗ, дол/дол	0,11	0,08	0,05	0,08	0,06	0,14
Ланцюговий приріст, %	-	-21,4	-39,91	65,72	-28,88	132,11
Кф. вибуття ОЗ, дол/дол	0,04	0,02	0,01	0,04	0,005	0,02
Ланцюговий приріст, %	-	-41	-76,99	665,76	-87,46	342,09
Кф. зносу ОЗ, дол/дол	0,11	0,11	0,09	0,09	0,08	0,11
Ланцюговий приріст, %	-	1,47	-15,22	0,57	-11,25	36,15

Джерело: розроблено автором на основі [51;52;53]

Відбулося зниження амортизації активів на 20,1% та інших активів на 46%. Незважаючи на абсолютну величину цих показників, ми спостерігали збільшення швидкості зносу в цей період [51].

Відносно низькі значення коефіцієнта зносу основних фондів, досягнуті в 2017 році, у структурі основних засобів у цей період мають наступний розподіл: 23,7% від зносу будівель і споруд та 23,9% - від виробничого обладнання, 46,7 % сільськогосподарської техніки і 5,7% іншої техніки. Для порівняння, у 2016 році структура зносу була наступною: 28,6% будівель і споруд, 24,5% виробничого обладнання, 42,7% - сільськогосподарського обладнання, 4,2% - інше обладнання. Як видно із структури розподілу зносу, найбільша амортизація основних засобів припадає на сільськогосподарську техніку понад 40%. Близько 50% виділяється на амортизацію будівель та виробничого обладнання. Зниження амортизаційних груп основних засобів призвело до загального зниження показників зносу [52].

Аналіз коефіцієнта вибуття основних засобів враховує невелику частку в структурі їх руху. У 2016 році найвище значення індексу за період, а в 2017 році найменша. Це пов'язано з тим, що в 2016 році почалися продажі заводів в РФ, а також миколаївського 53 заводу. Це викликає значне збільшення вибуття основних засобів на підприємстві. Таким чином, у структурі вибуття відбулося значне збільшення частки будівель, виробничих фондів і сільськогосподарського обладнання, в той час як у 2017 році був відзначений низький рівень виведення з експлуатації цих активів.

Розподіливши їх на дві групи, ми маємо наступну базу для аналізу в якості показників використання виробничих потужностей і основних фондів. До першої групи показників відносяться: коефіцієнт завантаження обладнання, інтенсивний, екстенсивний і всебічне використання виробничих потужностей. До другої, фондівідачу, капіталомісткість і співвідношення капіталу до праці [53].

Основним конкурентом компанії КЕРНЕЛ, а також потужним українським експортером на світовому аграрному ринку є аграрна компанія НІБУЛОН.

НІБУЛОН є одним з лідерів аграрного ринку України, який займається виробництвом та експортом зернової продукції, логістикою і суднобудуванням. Компанія має 44 виробничими підрозділами, власним судноремонтним заводом і сучасним флотом, що складається з 48 самохідних і несамохідних суден. Центральний офіс знаходиться в Миколаєві. У 2016 році холдинг мав найвищий урожай у своїй історії: 340,6 тис.т. з яких 123,8 тис.т. раннього зерна, до 216,6 тис. тон. Крім того, «НІБУЛОН» відправив першу партію херсонських кавунів в Київ на Дніпро. У 2018 році обсяг сільськогосподарського виробництва становив близько 335 тис. тон. Основний результат 2018 року - рекордний валовий збір соняшнику складає 50 тисяч тон, а урожай кукурудзи - 8,76 т / га [54].

НІБУЛОН має значну частку в українському експорті більшості зернових і олійних культур. Компанія експортує продукцію в більш ніж 70 країн світу. У структурі експорту переважає пшениця з часткою 44,7%. Частка кукурудзи становить 38,1%, ячменю - 10%, ріпаку 3,5%, сої - 2,8%, сорго - 0,9%. У 2017/18 МР загальний обсяг експорту групи компаній склав 4,1 млн тон сільгосппродукції. Частка ринку - 8,1%. У 2017/18 МР географія експорту становила 29 країн [55].

Як показує аналіз даних рисунку 2.4, експорт НІБУЛОНА в першій половині 2018/19 МР склав близько 3 млн. тон. У першому півріччі 2018/19 МР частка країн Європейського Союзу склала 35,5% проти 11,3% за аналогічний період минулого року. У перші п'ять країн-імпортерів - Німеччина, Нідерланди, Іспанія, Франція і Данія. Традиційно компанія продовжує розвивати східне напрям експорту та нарощувати поставки в Китай, Індонезію та інші країни Південно-Східної Азії. В цьому маркетинговому році «НІБУЛОН» вперше відправив кукурудзу до Індії[56].

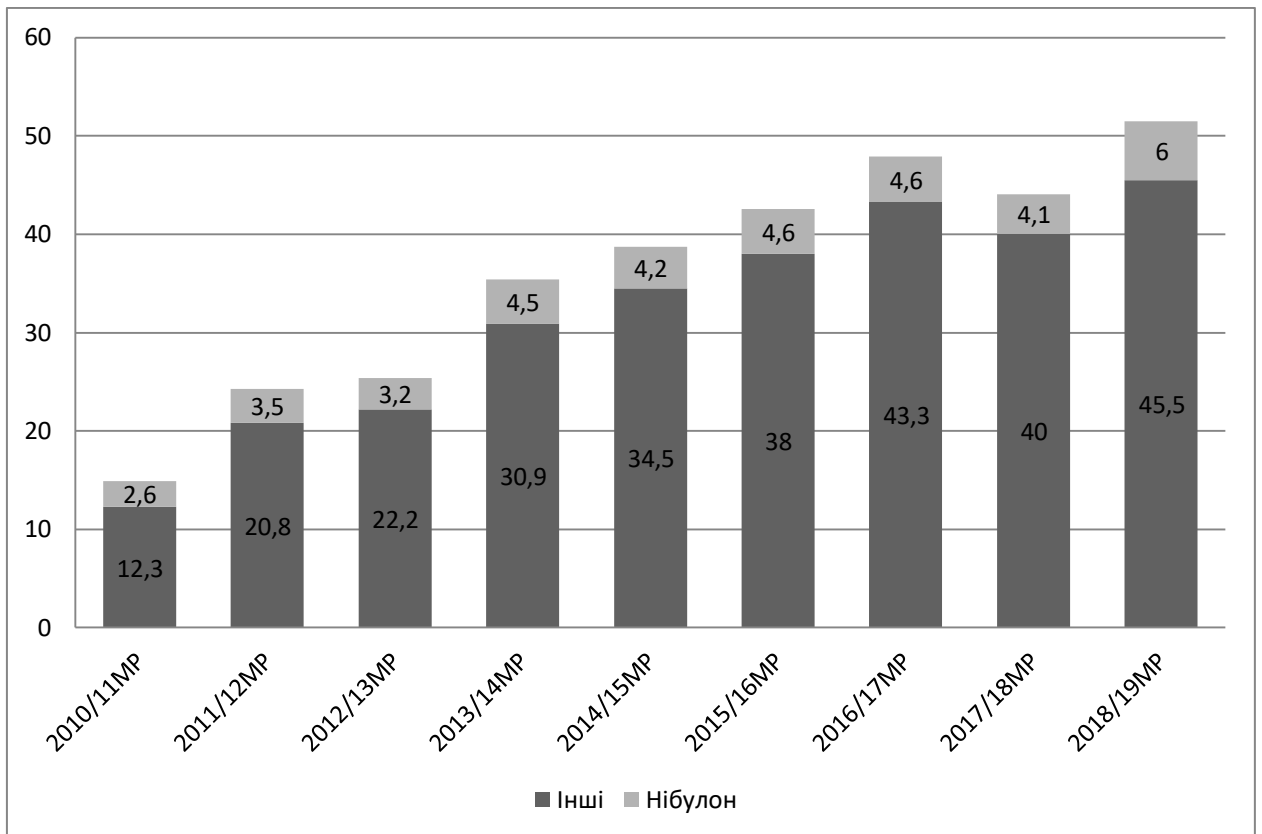

Рисунок 2.4 - Обсяг експорту «НІБУЛОН», %

Джерело: розроблено автором на основі[54;55;56;57]

У 2018/19 МР. НІБУЛОН відвантажив рекордну кількість зерна та олійних культур на експорт - понад 5,2 млн., Що на 26,8% більше, ніж у 2017/18 млн. (4,1 млн. тон). Частка компанії в загальному експорті зернової групи (пшениця, ячмінь, кукурудза, сорго, жито) становила 9,3%, олії (соя, ріпак, насіння соняшнику) - 6,1%. Основними експортними культурами компанії у 2018/19 рр. Були кукурудза (обсяг експорту - 2,23 млн. тон), пшениця (2,13 млн. тон) та ячмінь (535 тис. тон). Найбільшим споживачем, як і минулого року, став Китай з часткою імпорту - 19%. Загалом у минулому МР компанія експортувала в 19 країн, з яких 9 країн ЄС: Нідерланди, Бельгія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Італія, Португалія, Іспанія [57].

Займаючи 2-е місце у світі за експортом зерна, Україна все ще має значний потенціал для збільшення виробництва зерна за рахунок

використання більш ефективних методів вирощування сільськогосподарських культур та досягнення більш високих урожаїв, які на 20-40% нижче, ніж у розвинених країнах. виробники. Враховуючи стабільність внутрішнього споживання, зростання продуктивності повинен безпосередньо відображати зростання експорту [58].

Таблиця 2.9 – Місце компаній «Kernel» та «Nibulon» в рейтингу «TOP-5 експортерів зерна в світі»

Місце	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017
1	Nibulon	Nibulon	SFGCU	Nibulon
2	LouisDreyfus	SFGCU	Kernel	Kernel
3	A. Toepfer	Kernel	Nibulon	SFGCU
4	Kernel	LouisDreyfus	Cargill	ADM
5	SFGCU	Cofco	ULF	Cargill

Джерело: розроблено автором на основі[49]

Займаючи лідируючу позицію в сегменті торгівлі зерном та забезпечуючи інфраструктуру зберігання, КЕРНЕЛ є найкращою платформою для отримання подальшого зростання обсягів експорту в Україну.

Можлива класифікація діяльності підприємства за критеріями потенційної прибутковості (таблиця 2.10).

Відповідно до теорії побудови матриці БКГ, темп зростання <10% вважається низьким, а відносна частка ринку вважається високою при значенні > 1. Тому для продукції компанії корисно виділити 2 види: "гроші мішки" («дійні корови») та «мертвий вантаж».

До "мішків грошей" відноситься виробництво соняшникової олії. Ця група продуктів, компанії забезпечує достатній рівень прибутку підприємства і вимагає значних вкладень для цього. "Мертвий вантаж" в даному випадку - це обслуговування експортних терміналів та наземних

елеваторів, однак у випадку КЕРНЕЛ позбутися такого виду діяльності неможливо, оскільки мережа зернових елеваторів та портових терміналів забезпечує зберігання зерна, а не тільки для незалежних фермерів в Україні, а також для компанії і є стратегічно важливою сферою діяльності.

Таблиця 2.10 – БКГ- аналіз 2017 р.

Показник	Соняшникова олія	Послуги елеваторів	Сільське господарство
Частка ринку Kernel	28,40%	13,69%	7,20%
Доля ринку найближчого (найпотужнішого) конкурента	9,30%	19,21%	8,20%
	Агрокосм	ГПЗКУ	Нібулон
Відносна частка ринку	3,05	0,71	0,88
Темп росту ринку	5,04%	-5,75%	7,20%
Питома вага у обсягах реалізації	42,49%	1,89%	31,94%

Джерело: розроблено автором на основі[49]

Змішана картина виникає лише в контексті сільського господарства. БКГ-аналіз цієї сфери діяльності підприємства слід віднести до групи мертвого вантажу. Однак, незважаючи на порівняно високі темпи зростання ринку та наближення частки КЕРНЕЛ, до одного з найпотужніших конкурентів, і ми вважаємо, що цю діяльність слід також віднести до "дійних корів" або, принаймні, до "знаків питання". Це означає, що продукт потребує подальших досліджень та розробок.

За результатами аналізу ми бачимо, що «КЕРНЕЛ» - потужна компанія, яка спеціалізується на виробництві соняшникової олії, рослинництві, експорті зерна та наданні послуг з переробки зерна. Перспектива компанії - збільшити експорт зерна та соняшникової олії та підвищити попит на світових ринках.

Середньострокова стратегія компанії чітко визначає мету збільшення експорту та розробляє заходи щодо її досягнення. Крім того, експортно орієнтована стратегія КЕРНЕЛ демонструє опір негативним тенденціям в економіці України. Сьогодні підприємство характеризується повним виробничим циклом. Продукція компанії експортується в більш ніж 60 країн, що робить КЕРНЕЛ лідером у виробництві та продажу соняшникової олії у світі. Бізнес-модель компанії включає власне сільське господарство, розвинену мережу елеваторів для зберігання сільськогосподарської продукції, потужні заводи з видобутку нафти, а також портові термінали для експорту в зарубіжні країни.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Ринок сільськогосподарської продукції - це орієнтований на ринок сільськогосподарської продукції та переробленої продукції (продовольчий ринок), за винятком ринку сільськогосподарської техніки, засобів виробництва та ринку землі, де об'єктом вільного ціноутворення є виробники та посередники обмежена маржа в результаті державного регулювання.
2. У розвинених країнах маркетингові дослідження сільськогосподарської продукції набули популярності, і їх результати успішно використовуються у підприємницькій діяльності сільськогосподарських підприємств. В даний час у цих країн є майже необмежені можливості просувати свій експорт та імпорт необхідної сировини та деяких готових продуктів. Наприклад, промислово розвинені країни за допомогою різноманітних методів захисту національних компаній, агропромисловості від іноземної конкуренції. Це досягається за рахунок субсидій національному агробізнесу та використання захисних заходів (тарифи та нетарифні засоби)
3. Зерно - основна врожайність України, яка постачається на зовнішні ринки, за винятком 2018/19MP. Незважаючи на те, що ключові ринки зерна були

визначені давно і в основному не змінювалися з року в рік, ринок все ще демонструє певну різницю в обсягах поставок та перерозподіл позицій серед ТОП-імпортерів в обох країнах Чорного моря. пшениці взагалі та української пшениці зокрема.

У той же час встановити торговельні відносини з регіоном стало складніше шляхом перегляду вимог до якості товарів, які ввозяться в деякі країни, наявності / періодичності / підвищення тарифів на імпорт, а також через складну економічну та політичну ситуацію в деяких країнах.

4.КЕРНЕЛ є найбільшим і провідним в Україні виробником і експортером соняшникової олії, основним постачальником сільськогосподарської продукції з чорноморського регіону на світові ринки. КЕРНЕЛ була заснована в 1994 році. Свою продукцію компанія експортує в більш ніж 80 країн світу. З листопада 2007 року акції компанії котируються на Варшавській фондовій біржі (ВФБ).

5. За результатами аналізу ми бачимо, що «КЕРНЕЛ» - потужна компанія, яка спеціалізується на виробництві соняшникової олії, рослинництві, експорті зерна та наданні послуг з переробки зерна. Перспектива компанії - збільшити експорт зерна та соняшникової олії та підвищити попит на світових ринках.

3. РОЗРОБКА СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ЕКСПОРТЕРІВ АГРОПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

3.1. Досвід реформування аграрної політики зарубіжних країн як один із напрямів забезпечення конкурентних переваг

Вивчення зарубіжного досвіду сільського господарства може бути одним із способів забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського сектору України. Зрештою, вчитися на чужих помилках дешевше, ніж робити своє.

Проаналізуємо основні особливості аграрної реформи у провідних країнах світового сільськогосподарського виробництва.

Нова Зеландія - це невелика екзотична країна з чотирма мільйонами населення, яка знаходиться між Антарктидою і Австралією, не може похвалитися родючими землями та потріскалася в горах, як казковий пейзаж. Вона займає 1-е місце в світі з експорту молочних продуктів, баранини, ківі, 2 місце у світі за експортом вовни, 4 місце по експорту яловичини. Хоча вже більше 20 років місцеві виробники сільськогосподарської продукції не платять субсидій. У той же час більше 85% обсягу сільськогосподарського виробництва у Новій Зеландії експортується, що становить близько 17% ВВП [59].

Дійшло до того, що держава платила фермеру більше на 60% від вартості баранини. Фермери просто перестали брати до уваги кон'юнктуру ринку, неефективно використовували кошти, що зобов'язалися культивувати землю, що з точки зору Нової Зеландії, збитково і призводить до погіршення екологічної ситуації. Різко знизилася продуктивність праці так як субсидії, забезпечували гарантований дохід, і фермери не поспішали з інноваціями. Крім того, через інноваційну стагнацію і втрата ефективності постраждав

переробний сектор. Фермери розуміли, що так продовжуватися не може, тому в разі відсутності реформ колапс та бідність неминучі.

Реформа відразу позначилася на ефективності сільськогосподарського виробництва і життя селян. Фермерські доходи впали, збільшилися витрати виробництва, знизилася рентабельність господарства, збільшилася заборгованість. Впали і ціни на землю, так як багатьом власникам довелося відмовитися від фермерства. Однак протягом десяти років після струсу шок відновився стабільне зростання економіки, і доходи фермерів досягли дореформеного рівня. Збільшилися розміри господарств, тому що збиткові господарства поєднувалися з більш потужними.

Отже, сільськогосподарське виробництво стало ефективним, прибутковим, стабільним. Держава більше не може направляти субсидії, за винятком випадків, пов'язаних із надзвичайними ситуаціями та стихійними лихами. Крім того, фермери переорієнтували своє виробництво і тепер постачають на світовий ринок сировину для виробництва м'ясних продуктів (тушок) та продуктів їх переробки, зокрема оброблення. Значно збільшено середню вагу туші ягняти. Якщо в 1990 році він становив 14 кг, то сьогодні - 17.

Цивілізований ринок, правила гри на якому встановлює СОТ, – не стихійний базар. У Новій Зеландії відразу зрозуміли це і навіть не намагалися суперечити чітко визначеним рамкам, які вступають в силу при вступі у Всесвітню торгову організацію. Основною перевагою цієї екзотичної країни, яка успішно просуває продукцію на світовому ринку, є оригінальне чисте природне середовище. І уряд Нової Зеландії дуже стурбований захистом і збереженням статус-кво [60].

Навпаки, майже вся новозеландська худоба пасеться на гірських природних пасовищах, які славляться своїми казковими краєвидами. Сільськогосподарська компанія Нової Зеландії щорічно значно збільшує обсяги виробництва м'ясних і молочних продуктів, які користуються великим

попитом на світових ринках, і фермери цієї країни впевнено дивляться в майбутнє.

За всіма параметрами сільське господарство США це великий бізнес. Існує навіть спеціальний термін - «агробізнес» - гігантська вага сільськогосподарського виробництва, що відображає більшу цінність в американській економіці. Цей термін відноситься до всього агропромислового комплексу від індивідуального фермера до багатонаціонального концерну-виробника хімікатів[60]. Колишній президент США Джордж Буш сказав: «Сільське господарство США - це сила країни. Фермери та власники ранчо втілюють в собі все краще, що є в Америці. Вони демонструють характер і цінності, які зробили цю країну сильною: любов, сім'я, віра в Бога і повагу до природи»[60].

Сільське господарство США диверсифіковане. І сільське господарство, і тваринництво грають важливу роль. Орна земля становить 180 мільйонів гектарів, природні пасовища - майже 220 мільйонів гектарів. Понад 18 мільйонів гектарів землі в посушливій західній частині країни штучно зрошується.

Основною організаційною формою сільськогосподарського виробництва в США є господарство [61].

-площа яку займають ферми - 393471 тис. га

-кількість господарств - 2073 тисячі

-середній розмір ділянки господарства - 190 га.

В останні десятиліття роль малих фермерських господарств у сільськогосподарському секторі застаріла, цю особливість взяли на себе великі господарства, частка яких на ринку становить понад 80%. Великі господарства - це ті продажі, які перевищують 250 тис. Доларів США на рік; Середня площа сільськогосподарських угідь великих господарств - 1 тис. га (тобто приблизно в 10 разів менше, ніж у «нашому» господарстві). У середніх господарствах - це господарства, продажі яких становлять від 40 до

250 тисяч доларів на рік, у невеликих фермерських господарств - до 40 тисяч на рік.

- кількість великих господарств, загальна їх кількість - 5%
- кількість середніх господарств їх сіялки - 22%
- кількість малих наділів від загальної кількості - 73%

Завдяки щедрій природі та вмілому використанню машин, добрив та хімікатів американський фермер не має аналогів у виробництві рясної та дешевої продукції.

Пріоритет сільськогосподарського сектору вказує на те, що він належить до першої групи з погляду енергозабезпечення разом із озброєними силами.

США, розташовані у всіх кліматичних поясах, сприяючи розвитку сільського господарства. Основними культурами є майже всі відомі види рослин (пшениця, кукурудза, фрукти, овочі, бавовна тощо), також розвиваються худоба та особливо птиця.

Серед інших особливостей розвитку сільського господарства в США:

- широко розвинена порайонна та товарна спеціалізація господарств;
- по-друге, збалансована політика фінансування впровадження біо - та інформаційних технологій у аграрному секторі (реалізується головним чином за рахунок банківського кредитування);
- створення спеціальних високопродуктивних машин для вирощування різних сільськогосподарських культур, їх первинної обробки та зберігання та програм комплексного захисту рослин від хвороб, бур'янів та шкідників (наприклад, система AI-PI-Em - " Комплексне боротьба зі шкідниками »);
- прискорений процес зміцнення виробничих зв'язків сільського господарства із суміжними галузями, які обслуговують та постачають продукцію споживачам, створивши на цій основі систему агробізнесу, в якій домінуюче місце займають фермерські кооперативні об'єднання та корпорації, харчова та інші галузі виробництва;

-відносне послаблення позицій США на світових ринках сільськогосподарської продукції.

Отже, можна зробити висновок, що сільське господарство США - це великий бізнес. Він різноманітний: важливу роль відіграють сільське господарство та тваринництво. Основною організаційною формою сільськогосподарського виробництва в США є сільськогосподарські домогосподарства.

У рослинництві головне місце традиційно займають зернових і олійних культур експортного значення. По збору пшениці Аргентина - одна з провідних країн світу.

В даний час федеральну політику Канади в галузі сільського господарства можна охарактеризувати як політику вільного вибору шляхів, форм і способів виробничої діяльності приватних власників на землю, приватних і кооперативних власників капіталу та основних засобів виробництва при монопольному державному регулюванні торгівлі основними сільськогосподарськими продуктами (зерно, молоко, продукція птахівництва) і монополії виробників на оптову торгівлю іншими продуктами (м'ясо, картоплю, фрукти і овочі, шерсть, тютюн та інші). Характер аграрної політики Канади та механізми її здійснення сформувалися під впливом англо-американського досвіду в управлінні розвитком сільського господарства і з урахуванням реальних кліматичних умов і жорстокої конкуренції з боку США, що знаходяться у більш сприятливій для сільського господарства кліматичній зоні, а структурна організація галузі - ще й з урахуванням поступового накопичення власного досвіду взаємовідносин виробника, переробника, споживача і адміністрації на провінційному та федеральному рівнях і, нарешті, здорового глузду [63].

Наприклад, у даний час в Канаді налічується 277 тис. фермерських господарств (середня площа землі - 244 га) і 506 сільськогосподарських кооперативів. В аграрному секторі зареєстровано більше 330 асоціацій виробників, у тому числі 84 асоціації в тваринництві.

Через асоціації направляються субсидії і дотації, їм надаються гарантії міністерства за кредитами, що отримуються в сільськогосподарській кредитній корпорації або комерційних банках.

Усі аграрно розвинені країни Америки, Європи та Азії обрали політику формування крупних фермерських господарств, що дозволяє зосереджувати значний обсяг капіталу, формувати розгалужену структуру господарства, мінімізувати ризики та забезпечувати більшу ефективність сільськогосподарської діяльності.

Також далеко не останню роль у формуванні дієвої аграрної політики відіграє держава як головний регулювальник економічних відносин та захисник інтересів виробників.

3.2. Розвиток ринкової інфраструктури та посилення державної підтримки як визначальні фактори росту конкурентоспроможності експортного потенціалу вітчизняних підприємств

В умовах становлення і розвитку ринкових механізмів господарювання в Україні на конкурентоспроможність агропромислового комплексу, основи якого сформувалися під впливом адміністративно-командної системи, істотно впливає ступінь розвиненості ринкової інфраструктури, що забезпечує функціонування цього комплексу, особливо сільськогосподарських підприємств. Обмеження економічного зростання в аграрному секторі, які викликає інфраструктура, багатогранні, при цьому фізична інфраструктура представляє тільки один аспект. Інші аспекти включають фінансову, технологічну та соціальну інфраструктуру (охорона здоров'я, освіта і підготовку кадрів), а також правоохоронну та регуляторну інфраструктуру[64].

Як показав аналіз, виконаний експертами Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO) і Світового Банку (WorldBank) [65], більшість успішних прикладів реалізації стратегій підйому аграрного сектора в країнах що розвиваються, транзитивних і з ринковою економікою були зумовлені саме стратегічними інвестиціями у фізичну інфраструктуру.

У структурі аграрного сектору Україні мають місце всі організаційно-виробничі типи сільськогосподарських виробників:

-підприємницький - великі сільгосппідприємства, агрохолдинги, аграрні фірми, що знаходяться у власності великих бізнес-структур та промислових підприємств;

-колективний – товариства з обмеженою відповідальністю, рідше виробничі кооперативи, в основному середні за розмірами підприємства;

-сімейний - середні і малі фермерські господарства, які потенційно можуть бути інтегровані у світовий аграрний сектор (в Україні фермерство як тип сільськогосподарського підприємства ще перебуває в стадії формування, він налічує менше 50 тис. сімейних господарств, середній розмір сільгоспугідь - 65 га). Крім того, до цього типу господарств необхідно віднести також селянські сімейні господарства (з земельною ділянкою до 2 га) і традиційні особисті підсобні господарства (середній розмір угідь - 0,5 га). Не дивлячись на більш низький рівень продуктивності та відсталість у технологіях, що використовуються в господарствах населення, вони виробили у 2010 році 98% загального врожаю картоплі, 86% овочів, 85% плодово-ягідної продукції, 14% цукрового буряка, більше 50% м'яса, 43% яєць, 82% молока [66].

Тому аграрна політика не повинна ігнорувати цю групу сільгоспвиробників, роль якої в забезпеченні населення країни продовольством і забезпеченні зайнятості на селі настільки значна. Покращити ситуацію можливо тільки за умови фокусування державної підтримки аграрного сектору на інвестуванні в розвиток сільської місцевості, транспортного обслуговування, дорожнє будівництво, водо-, енерго-

ігазозабезпечення, телекомунікації, формування мережі оптових ринків та інших інфраструктурних об'єктів, що полегшують доступ дрібних сільгоспвиробників до ринків, ресурсів, інформації та технологій.

Основу ринкової інфраструктури становлять товарні біржі, сільські заготівельні пункти, оптові і роздрібні ринки, аукціони худоби, інформаційно-маркетингова мережа, державна система моніторингу.

Нині серед кола вітчизняних спеціалістів біржової справи сформувалася думка, яка відкидає необхідність розвитку та існування організованої форми торгівлі наявним товаром на аграрному ринку України. Обґрунтовується це тим, що у світовій практиці уже тривалий час домінуючою є біржова торгівля строковими контрактами.

Дослідження функціонування основних інститутів біржової інфраструктури аграрного ринку – товарних бірж свідчить про низький рівень їх роботи у напрямі впровадження строкових форм торгівлі. Навіть спроби, як з боку держави, так і з боку найбільших зернових трейдерів та інших учасників біржового аграрного ринку пожвавити біржову торгівлю, особливо у напрямі впровадження строкових контрактів на аграрну продукцію, досі не принесли очікуваних результатів. Так, створена у 2016 році за участі держави аграрна біржа, за 4 роки свого існування не зрушила ні на крок на шляху до розвитку внутрішнього аграрного ринку і не забезпечила впливу уряду на ринкові процеси ціноутворення. Водночас заснована в 2003 році Товарна біржа «Українська ф'ючерсна біржа» за сім років свого існування також не забезпечила створення платформи для торгівлі строковими контрактами [67].

Враховуючи вище зазначене, на нашу думку, на сучасному етапі реформування інфраструктури біржового аграрного ринку дозволить: по-перше, державі одержати доступ до регулювання процесами аграрного ринку збуту, а також створить можливість Уряду впливати на процеси ціноутворення на цих ринках, використовуючи механізм інтервенційних операцій, дотацій та державного кредитування; по-друге, товаровиробнику

одержати спрощений та рівноправний доступ до участі в біржових торгах за реальними ринковими цінами, а також своєчасно реалізовувати свій товар і одержувати неупереджену інформацію по моніторингу ринку; по-третє, акредитованим біржам продуктивно працювати у своєму регіоні, відстоювати свої позиції у межах України і на світовому рівні.

Однак, окрім недоліків ринкового механізму, є і недоліки державного механізму регулювання розвитку сільського господарства. Вони проявляються в тому, що державний механізм обмежує економічну свободу, спричиняє дефіцит товарів, породжує бюрократію, волюнтаризм та корупцію, а також визначає неефективний та несправедливий розподіл ресурсів [68].

На нашу думку, механізм державного регулювання може більш ефективно впливати на зміну сукупного попиту на агропродовольчому ринку через цінові та нецінові фактори. У той же час сукупна пропозиція більш ефективно формує ринковий механізм. Отже, ми можемо сформулювати таку закономірність взаємодії між механізмами державного та ринкового регулювання розвитку аграрного сектору: із посиленням державного механізму регулювання розвитку аграрного сектору та обмеженням зростання ринку сукупного попиту, це випереджає зростання сукупної пропозиції, що призводить до дефіциту продукції, і навпаки (додаток Б).

Звідси, досить важливою є оптимальна взаємодія між механізмом державного і ринкового регулювання (Додаток Б), але вона повинна залежати від співвідношення попиту та пропозиції на агропродовольчому ринку, враховуючи інтереси як виробників, так і споживачів сільськогосподарської продукції.

Як показує світова практика, (підрозділ 3.1), успішного функціонування сільського господарства можна досягти, якщо галузь працює на ринкових засадах за державної підтримки. В Україні в останні роки економічна підтримка сільського господарства зростала, але залишається ще недостатньою, що ускладнює конкуренцію вітчизняних і зарубіжних

товаровиробників за український споживчий попит. Сьогодні фінансово-економічна підтримка аграрного сектора здійснюється переважно через комплекс програм, кожна з яких має на меті підвищення ефективності виробництва та дохідності товаровиробника. При цьому, через брак коштів Державного бюджету України, ця підтримка на 80 % здійснюється за рахунок сприятливої податкової політики, що є непрямомою формою субсидювання галузі. Але вступ до СОТ, інтеграція вітчизняного аграрного ринку до світового продовольчого ринку передбачає трансформацію системи підтримки та впливу органів державної влади на розвиток аграрного сектора [69].

Ефективність сільськогосподарського виробництва цілком і повністю залежить від фінансового результату або прибутку від реалізації продукції, на який впливають як внутрішні чинники, так і дії державних регуляторних органів. Державними інструментами, які суттєво впливають на отримання прибутку аграрними підприємствами, є квотування виробництва сільськогосподарської продукції, державне регулювання цін, встановлення паритету цін на матеріально-технічні ресурси і продукцію сільськогосподарського виробництва, мінімальної заробітної плати, кількості фондів соціального страхування та розміру внесків до них, методів амортизації, ставки податку на прибуток або дотації для підтримки виробництва певного виду продукції, контроль трансакційних витрат і тарифів [70].

Враховуючи встановлену закономірність взаємодії механізмів державного і ринкового регулювання розвитку аграрного сектора, запропоновано варіанти та інструменти державної аграрної політики, які, залежно від стану агропродовольчого ринку, можуть ефективно впливати на механізм ціноутворення, пропозицію, попит і конкуренцію на цьому ринку.

Отже, розвиток аграрного сектора у міжнародному контексті необхідно розглядати як сукупність прогресивних, поступових змін умов і результатів діяльності аграрних товаровиробників, які характеризуються якісними

показниками. До умов діяльності необхідно відносити наявність стратегії й тактики розвитку галузі, державної підтримки, різних форм власності та господарювання, інвестиційної привабливості, інфраструктури аграрного ринку. При цьому державне регулювання розвитку аграрного сектора треба сприймати як вплив держави на діяльність суб'єктів аграрного ринку, спрямований на створення умов для продовольчої та економічної безпеки держави, сприяння ефективному функціонуванню і сталому розвитку сільськогосподарських формувань та підвищення суспільного благополуччя.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Для стабілізації сільськогосподарського виробництва та підвищення ефективності сільськогосподарського ринку в зарубіжних країнах використовується система прямих і непрямих важелів державного впливу: регулювання цін і доходів фермерських господарств, бюджетне фінансування, кредитування, оподаткування, стабілізація сільськогосподарського ринку і т. д. В той же час практично всі західні країни у відносинах сільського господарства з іншими галузями, в питаннях експорту та імпорту сільськогосподарської сировини дотримуються принципу аграрного протекціонізму.

В умовах реформування аграрного сектору економіки є дуже важливим і відповідним агромаркетинговим дослідженням як інструментом, який дає можливість обґрунтованих управлінських рішень щодо розвитку нових сил ринкового типу. Становлення та розвиток агромаркетингової системи є однією з важливих складових і вкрай необхідних напрямків діяльності учасників аграрного ринку, що має потенціал переорієнтації агропромислового виробництва.

Отже, розвиток аграрного сектора у міжнародному контексті необхідно розглядати як сукупність прогресивних, поступових змін умов і результатів

діяльності аграрних товаровиробників, які характеризуються якісними показниками.

ВИСНОВКИ

АПК України займає одне з провідних місць у системі національної економіки. Його частка у ВВП країни за даними 2019 року складає 13,4 %, що на 0,9 % вище порівняно з 2018 роком, у 4,6 рази перевищує вклад будівельної галузі, у 2,2 рази – металургії.

Системоутворюючим інтегрованим ринком АПК України, що має значний виробничий та експортний потенціал, є ринок зерна. За даними Держкомстату посівні площі зернових культур складають 58 % загальнодержавних посівних площ, частка зерна в загальній вартості продукції рослинництва досягає 40 %.

Україна має всі шанси стати провідною аграрною європейською державою, бо саме ця галузь економічно визначає зростання авторитету країни у геополітичному просторі, і є головним джерелом зміцнення її економічного потенціалу. Продукція АПК України має високий конкурентний потенціал на світовому ринку, тому першочерговим завданням для економічного розвитку держави є визначення стратегічних напрямів забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва.

Ринок аграрної продукції – це сукупність вузькоспрямованих ринків сільськогосподарської продукції й товарів її переробки (продовольчого ринку), за винятком ринку агротехнологій, засобів виробництва та ринку землі, де суб'єктом вільного ціноутворення є товаровиробник, а посередники обмежені у націнці в результаті державного регулювання.

У розвинених країнах світу маркетингові дослідження ринку аграрної продукції давно набули популярності, а їх результати успішновикористовують у бізнес-діяльності підприємств АПК. На сьогодні країни мають практично необмежені можливості для стимулювання свого експорту та імпорту потрібної їм сировини і деяких готових виробів. Скажімо, індустріальні країни різноманітними методами захищають національні компанії, агропромислові підприємства від іноземної

конкуренції. Цього досягають субсидуванням національного агробізнесу та використанням заходів захисту (митних тарифів і нетарифних засобів)

Пшениця для України є основною сільськогосподарською культурою, яка постачається на зарубіжні ринки, за винятком 2018/19 МР. Незважаючи на те, що ключові ринки збуту зерна були визначені давно і в основному не змінилися, з року в рік ринок все ще демонструє деякі зміни в обсягах поставок і перерозподілі позицій між ТОП-імпортерами обох країн Чорного моря. пшениця взагалі і українська пшениця зокрема.

У той же час стало складніше встановлювати торговельні відносини з регіоном через перегляд вимог до якості продукції, що імпортується в деяких країнах, наявності / періодичного введення / підвищення імпортних мит, а також з-за складних економічних і політичних ситуацій в деяких країнах.

КЕРНЕЛ – найбільший в Україні та провідний у світі виробник та експортер соняшникової олії, ключовий постачальник сільськогосподарської продукції з регіону Чорноморського басейну на світові ринки. КЕРНЕЛ була заснована у 1994 році. Свою продукцію компанія експортує більш ніж у 80 країн світу. З листопада 2007 року акції компанії торгуються на Варшавській фондовій біржі (WSE).

За результатами проведеного аналізу ми бачимо, що КЕРНЕЛ є потужним підприємством, що концентрує увагу на виробництві соняшникової олії, рослинництві, експорті зернових та наданні послуг з перевалки зерна. Перспектива діяльності підприємства полягає у нарощуванні експорту зернових культур та соняшникової олії і зростанні дедалі більшої потреби світових ринків.

Для стабілізації сільськогосподарського виробництва та підвищення ефективності сільськогосподарського ринку в зарубіжних країнах використовується система прямих і непрямих важелів державного впливу: регулювання цін і доходів фермерських господарств, бюджетне фінансування, кредитування, оподаткування, стабілізація сільськогосподарського ринку і т.д. В той же час практично всі західні

країни у відносинах сільського господарства з іншими галузями, в питаннях експорту та імпорту сільськогосподарської сировини дотримуються принципу аграрного протекціонізму.

В умовах реформування аграрного сектору економіки є дуже важливим і відповідним агромаркетинговим дослідженням як інструментом, який дає можливість обґрунтованих управлінських рішень щодо розвитку нових сил ринкового типу. Становлення та розвиток агромаркетингової системи є однією з важливих складових і вкрай необхідних напрямків діяльності учасників аграрного ринку, що має потенціал переорієнтації агропромислового виробництва.

Отже, розвиток аграрного сектора у міжнародному контексті необхідно розглядати як сукупність прогресивних, поступових змін умов і результатів діяльності аграрних товаровиробників, які характеризуються якісними показниками.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Food and agriculture data. FAO STAT. [Electronic resource]. URL: <http://faostat.fao.org>
2. Trade Map, List of exporters for the selected product. [Electronic resource]. URL: http://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx
3. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 452 с.
4. Діброва А. Д. Державне регулювання сільськогосподарського підприємництва. Київ: ВПД «Формат», 2011. 535 с.
5. Жемойда О.В. Державне управління у сфері сільського господарства: навч. посіб. Київ: НАДУ, 2013. с. 44.
6. Мазурок П.П. Сучасний погляд на проблеми нетарифного регулювання міжнародної торгівлі. Економіка. Фінанси. Право. 2010. № 5. URL : <http://www.info-prensa.com/article-563.html.->
- 7 . Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL : [http:// minagro.gov.ua](http://minagro.gov.ua)
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Прокопенко К.О. Розвиток аграрного ринку України в умовах дії інноваційних чинників. Економіка і прогнозування. 2011. № 2. С. 118-129., с. 118
10. Економіка АПК / ред.: В.В. Снітинський. Вісник Львівський державний аграрний ун-т. 7(1). Львів, 2000. 234 с. .
11. Становлення і розвиток приватних агроформувань / І. Михасюк, А. Герасимчук; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2000. 205 с. (195-203).
12. In 2012, Ukraine's steel exports were worth US \$18.9 billion and accounted for 27.5% of total exports. URL: www.ukrstat.gov.ua.

13. 1% of Ukraine's agricultural land is managed by family farms, 1.5% by other users, while 10.6% was made up of state owned so-called "reserveland" (not sold or granted for so-called "permanent use"). URL: www.ukrstat.gov.ua.

14. The official site of World Economic Forum (2018), "The Global Competitiveness Report 2017-2018". URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018>.

15. The official site of The State Statistics Service of Ukraine (2019). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

16. The official site of Ukrainian agrarian business club (2018), "Indicators of international trade of Ukraine". URL: <http://ucab.ua/ua/doing-agribusiness/zovnishni-rinki/osnovni-pokazniki-zovnishnoi-torgivli-ukraini>

17. Rusan, V.M., Zhurakovska, L.A. (2017),. Priorities of securing for export trade security in the agrarian market of Ukraine, NISD, Kyiv, Ukraine. 234 p.

18. Sobkevych, O.V. Rusan, V.M. Yurchenko, A.D. Kovalova, and Zhurakovska, L.A. (2014). Analytical report [Strategic directions of institutional support for the development of the agrarian sector in Ukraine. Analytical report], NISD, Kyiv, Ukraine, 135 p.

19. Kyryliuk, Ye. M. And Proshchalykina, A.M. (2012), "Directions of stimulation of export of domestic agricultural products and food stuffs", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 18, pp. 9-13.

20. Основні показники зовнішньої торгівлі України [Електронний ресурс] / Український клуб аграрного бізнесу. URL: <http://ucab.ua/ua/doing-agribusiness/zovnishni-rinki/osnovni-pokazniki-zovnishnoi-torgivli-ukraini>.

21. Пріоритети забезпечення зовнішньоторговельної безпеки на аграрному ринку України: аналітична доповідь / В.М. Русан, Л.А. Жураковська/Національний інститут стратегічних досліджень. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/agrarn_bezF1b1d8.pdf

22. Абрамович І. А. Теоретичні основи та форми прояву аграрного бізнесу. Ефективна економіка. 2011. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
23. Ващишин М.Я. Деякі проблемні аспекти аграрного права // Актуальні проблеми юридичної науки: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. «Дванадцяті осінні юридичні читання». Ч.І (м. Хмельницький, 8-9 листоп. 2013 р.). Хмельницький, 2013.
24. Корольов В. Поняття та особливості договорів в АПК. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 4.
4. Ломакіна І. Державно-правове регулювання сільського господарства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 10. С.34.
25. Марченко С. Поняття «товарне сільськогосподарське виробництво» як правова категорія . *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 12.
26. Машевська Л. До питання про поняття «джерела аграрного права». *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 2.
27. Мостовий Г. І. Агробізнес: державне регулювання : моногр. / Г.І. Мостовий. Харків: Основа, 2002. 300 с.
28. Підгребельна М. Агрохолдинг як великотоварні підприємства в аграрному бізнесі . *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4. С.25.
29. Полюхович Л. Деякі організаційно-правові питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника в контексті вимог Світової організації торгівлі. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 10. С.34-37.
30. Статівка А. М. Договори в системі агропромислового комплексу України в умовах ринкових відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Харків, 1998.
31. Войчак А., Шумейко В. Дослідження сучасних концепцій маркетингу та маркетингового менеджменту. *Маркетинг в Україні*. 2009. № 4. С. 52–55.

32. Герасимчук В., П. Дашич Маркетингові дослідження тенденцій соціально-економічного розвитку України і Сербії. *Формування ринкової економіки*. 2013. Вип. 30. С. 249-258.

33. Ілляшенко С.М. Сучасні тенденції застосування інтернет-технологій у маркетингу. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 4 (2). С. 64-74.

34. Крикавський Є.В. Компатибельність маркетингу і логістики підприємств аграрного сектора України. *Наук. вісн. Львів. нац. ун-ту вет. мед. та біотехн. ім. Бжицького*. 2014. Т. 16. № 1 (1). С. 263-270. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnu_2014_16_1_41.

35. Ортинська В. В. Маркетингові конкурентні переваги сучасних підприємств торгівлі [Електронний ресурс] / В.В. Ортинська, О.М. Мельникович // *Формув. ринк. віднос. в Україні*. 2014. № 9. С. 98-103. URL: http://nduv.gov.ua/UJPN/frvu_2014_9_25.

36. Полторац В. А. Електоральний маркетинг як технологія узгодження соціальнополітичних позицій в умовах їхнього розмаїття [Електронний ресурс] /В. А. Полторац, О. Є. Шинканенко // *Методологія, теорія та практика соціол. аналіз сучасн. сус-ва*. 2014. Вип. 20. С. 183-186. URL: http://nduv.gov.ua/UJPN/Mtpsa_2014_20_32.

37. Федорченко А. В. Маркетингові дослідження як об'єкт системного аналізу. *Маркетинг в Україні*. 2008. С. 126-127.

38. Федорченко А. В. Маркетингові дослідження та прийняття управлінських рішень у складних економічних системах. *Маркетинг в Україні*. 2009. № 3. С. 24-29. URL: http://nduv.gov.ua/UJPN/Mvu_2009_3_7.

39. Мазаракі А. А. Зовнішньоторговельні аспекти конкурентної політики України в умовах СОТ / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, Т.І. Чаюн. Київ: Київ. держ. торг.- екон. ун-т, 2008. 308 с.

40. Волкова І. М. Кон'юнктура та перспективи світових аграрних ринків : монографія / І. М. Волкова, О. М. Варченко, В. Є. Данкевич [та ін.] ; під ред. Т. О. Зінчук. Київ : Центр учб. літ-ри, 2013. 672 с.

42. Світова економіка. Світові фінанси. Світові ринки [Електронний ресурс]. URL: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini.

43. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. [Електронний ресурс]. URL: minagro.gov.ua

44. Сучасне світове господарство України-2015 (Інформаційні матеріали урядового порталу) [Електронний ресурс]. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=248944464

45. Товарна структура експорту сільськогосподарської продукції до ЄС (експрес-випуск). Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

46. Микольська Н.Я. Що дала Україні вільна торгівля з MENA [Електронний ресурс]. URL: <http://m.biz.nv.ua/ukr/experts/mikolskaya/vilna-torgivlja-mizh-ukrajinoju-ta-jes-pershi-rezultati-142400.htm>

47. Презентація результатів діяльності KERNEL HOLDINGS.A. за 2018 р. [Електронний ресурс] // KERNEL HOLDINGS.A., 2018. URL: https://www.kernel.ua/wp-content/uploads/2018/10/Kernel_FY2018_Annual_Presentation.pdf.

48. Річна фінансова звітність KERNEL HOLDINGS.A. на 30 липня 2011 р. [Електронний ресурс] // KERNEL HOLDINGS.A., 2011. URL: <https://www.kernel.ua/wp-content/uploads/2017/09/>

49. Річна фінансова звітність KERNEL HOLDINGS.A. на 30 липня 2012 р. [Електронний ресурс] // KERNEL HOLDINGS.A

50. Презентація результатів діяльності KERNEL HOLDINGS.A. за 2018 р. [Електронний ресурс] // KERNEL HOLDINGS.A., 2018. URL: https://www.kernel.ua/wp-content/uploads/2018/10/Kernel_FY2018_

51. Річна фінансова звітність KERNEL HOLDINGS.A. на 30 липня 2011 р. [Електронний ресурс] // KERNEL HOLDINGS.A., 2011. URL: <https://www.kernel.ua/wp-content/uploads/2017/09/>

52. Річна фінансова звітність KERNEL HOLDINGS.A. на 30 липня 2012 р. [Електронний ресурс] // KERNEL HOLDINGS.A., 2012. URL: https://www.kernel.ua/wp-content/uploads/2017/09/Kernel_

53. Річна фінансова звітність KERNEL HOLDINGS.A. на 30 липня 2018 р. [Електронний ресурс] // KERNEL HOLDINGS.A., 2018. URL: https://www.kernel.ua/wp-content/uploads/2018/10/Kernel_

54. NIBULON Ltd: Private Company Information: [арх. 04.01.2019] // Bloomberg. 2019. 3 January. Дата звернення: 11.01.2019. (англ.)

55. Николаевский «НИБУЛОН» в 2016/2017 маркетинговом году сохранил объемы экспортных поставок на уровне 4,65 млн тонн // РТПП Миколаївської області. 2017. 14 серпня. URL: Latifundist.com. Дата звернення: 11.01.2020.

56. Названо ТОП-3 компаній з експорту українського зерна в 2017 році // Агрополіт. 2018. 17 січня. Дата звернення: 11.01.2020. Топ 100 латифундистов України: [арх. 08.04.2018]. URL: Latifundist.com. Дата звернення: 11.01.2020.

57. НИБУЛОН - 25 лет в проектном измерении: [арх. 25.08.2017]. URL: Latifundist.com. Дата звернення: 14.01.2020.

58. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств.: Підручник. Київ: КНЕУ, 2002. 622с.

59. Бородіна О., Прокопа І. Сільський розвиток в Україні: проблеми становлення // Економіка України. 2009. №5. С.59-67.

60. Шубравська О.В. Агропродовольчий сектор в умовах кризи: основні тенденції та виклики розвитку. *Економіка і прогнозування*, № 3, 2009. С. 99-110.

61. Береговий В.К., Засєкіна Л.Й. Роль держави і ринку в підвищенні конкурентоспроможності сільського господарства економічно розвинутих країн. *Наук. вісн. нац. аграр. ун-ту*. 2009. № 8. С. 218-222.

62. Ульянченко О.В. Інформаційне забезпечення управління ресурсами сільськогосподарських підприємств. Вісник Харківського національного аграрного університету. 2007. № 6. С. 261-270.
63. Шубравська О. Ризики сталого розвитку АПС України в умовах глобалізації. *Економіка України*, №2. 2009. С.62-68.
64. Малік М.Й., Федієнко П.М. Аграрна реформа і розвиток підприємництва. Київ: ІАЕ УААН, 2003. 271 с.
- 65.Шубравська О. Ризики сталого розвитку АПС України в умовах глобалізації. *Економіка України*, №2 2009. С.62-68.
66. Могильний О. М. Бюджетна політика щодо сприяння зайнятості в сільській місцевості. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2008. № 3. [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Rpzn/2008-3/08tomvsm.pdf.
67. Рост производства и ростнаселения: чтобыстрее? 2009. [Электронный ресурс]. URL: <http://old.polit.ru/printable/501733.html>
68. Ярема Я.Р. Державна фінансова підтримка рослинництва в Україні. *Економіка, фінанси, право*.2008.№7. С.30-31.
69. Ярема Я.Р. Державна фінансова підтримка рослинництва в Україні// *Економіка, фінанси, право*. 2009. №1. С.20-23.
70. Ярема Я.Р. Державна фінансова підтримка тваринництва в Україні// *Економіка, фінанси, право*. 2007. №9. С.17-23.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

SUMMARY

Lutsii V.I. Qualifying bachelor's thesis – Ukrainian Exporters in the International Agrarian Market. Sumy State University, Sumy, 2020.

The qualifying bachelor's thesis is devoted to the study of the development of the agricultural market of Ukraine in the context of international economic relations, analysis of the international agricultural market and grain market in Ukraine: development trends and competitive advantages in world markets and development of competitiveness of Ukrainian agricultural exporters.

Key words: UKRAINE AGRICULTURAL MARKET, THE INTERNATIONAL MARKET OF AGRICULTURAL PRODUCTS, AGRICULTURE, INTEGRATION AND GLOBALIZATION, IMPORT AND EXPORT, UKRAINIAN EXPORTERS REGULATION, INTERNATIONAL AGRICULTURAL MARKET, ANALYSIS OF INTERNATIONAL AGRICULTURAL MARKETS.

АНОТАЦІЯ

Луцій В.І. Кваліфікаційна робота - Українські експортери на міжнародному аграрному ринку. Сумський державний університет, Суми, 2020 рік.

Дипломна робота бакалавра присвячена дослідженню розвитку сільськогосподарського ринку України в контексті міжнародних економічних відносин, аналізу міжнародного аграрного ринку та ринку зерна в Україні: тенденції розвитку та конкурентні переваги на світових ринках та розвиток конкурентоспроможності українських сільськогосподарських експортерів.

Ключові слова: АГРАРНИЙ РИНОК УКРАЇНИ, МІЖНАРОДНИЙ РИНОК АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ, АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС, ІНТЕГРАЦІЯ І ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, ІМПОРТ ТА ЕКСПОРТ, УКРАЇНСЬКІ ЕКСПОРТЕРИ, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ, МІЖНАРОДНИЙ АГРАРНИЙ РИНОК, АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО АГРАРНОГО РИНКУ.

ДОДАТОК Б

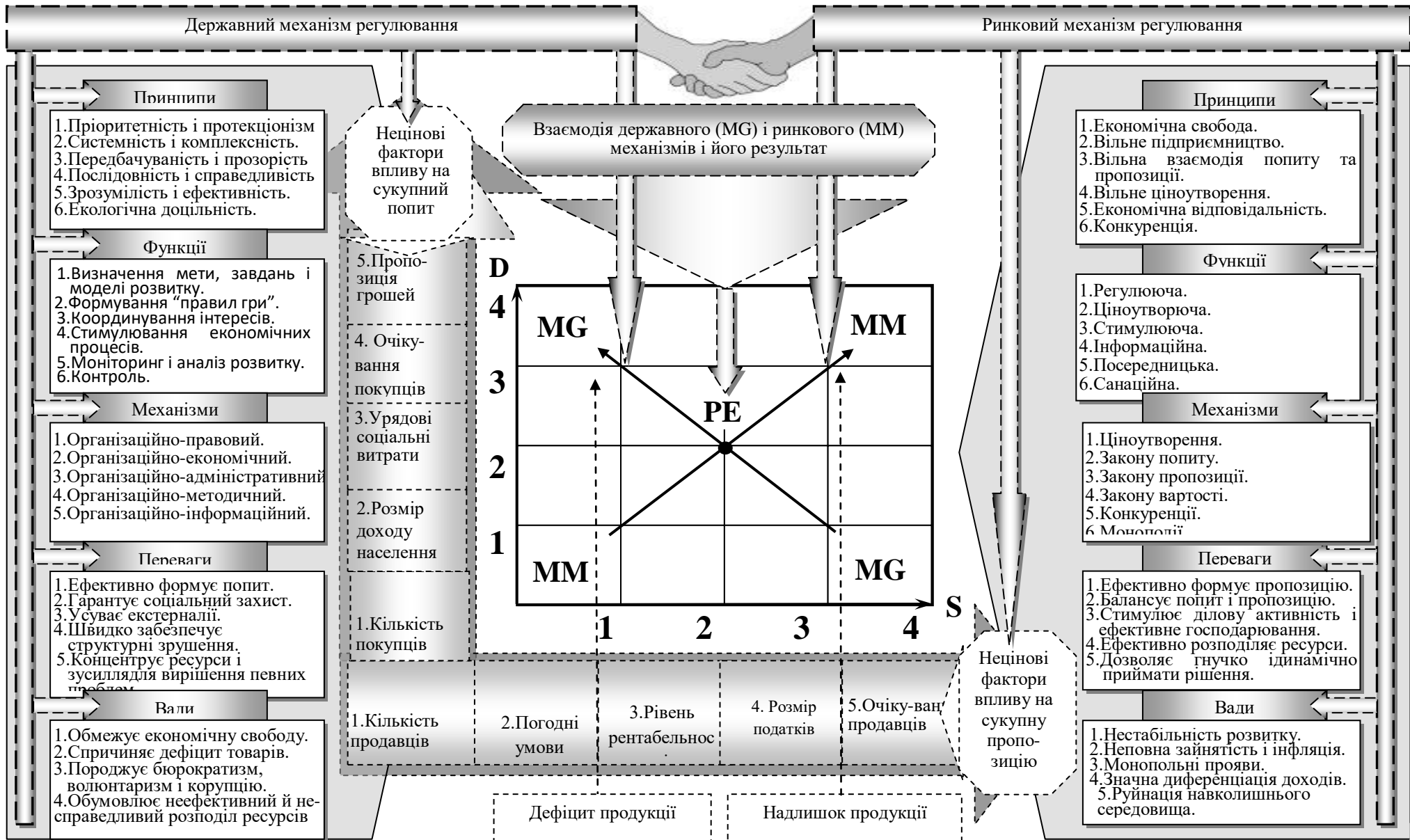

Рисунок.Б.- Взаємодія механізмів державного та ринкового регулювання розвитку аграрного сектора економіки

